

Oslo, juli 2011. Da verdenspressens øyne var rettet mot Norge etter terrorangrepene 22. juli. Foran og til venstre i bildet ser vi TV-journalister klare til å rapportere fra Oslo sentrum. Foto: Astrid Marie Holand.

Terror attacks and terror reports in the 'Era of Deep Peace', 1989-2019

Abstract: *The starting point for the article is a study of what characterized the terror coverage in Norwegian media in the years 1989-2019. We examine the terror coverage in three newspapers and one news agency in light of the incidence of terrorist attacks in the same period, as registered in the Global Terrorism Index, and find that different terrorist acts have different news value, and that the news value changed over time. The political climate of the thirty-year period has been described as a unipolar world order, in which liberal democracy triumphed as a form of government. After the terrorist attacks of 11 September 2001 and 22 July 2011, it is no surprise that terrorism received increased media coverage. Hence, it is interesting to investigate how terror attacks were framed, based on the hypothesis that the unipolar moment – also referred to in Norway as the time of deep peace – was about to crack.*

Keywords: *terrorism, news criteria, democracy, liberal, world order*

Fagfellevurdert

Terroranslag og terroroppdrag i «den dype fredens tid», 1989–2019

Sammendrag: *Utgangspunktet for artikkelen er en studie av hva som kjennetegnet terrordekningen i et utvalg norske nyhetsmedier i årene 1989–2019. Dette studerer vi her ved å holde terrordekningen i tre aviser og ett nyhetsbyrå opp mot forekomsten av terroranslag i samme periode, registrert i Global Terrorism Index. Vi ser tydelig at ulike terrorhandlinger har ulik nyhetsverdi, og at nyhetsverdien også endret seg over tid.*

Det politiske klimaet i trettiårsperioden har blitt omtalt som en unipolar verdensorden, der det liberale demokratiet hadde triumferert som styreform. I etterkant av terrorangrepene 11. september 2001 og 22. juli 2011 er det langt fra overraskende at terrorisme fikk økt medieoppmerksomhet. Dermed er det interessant å se på hvordan terroranslag ble omtalt, ut fra en hypotese om at det unipolare øyeblikket, i Norge også omtalt som «den dype fredens tid», var i ferd med å slå sprekker.

Nøkkelord: terrorisme, nyhetskriterier, demokrati, liberal, verdensorden

Astrid Marie Holand
Førsteamanuensis, Fakultet for
samfunnsvitenskap, Nord universitet
astrid.m.holand@nord.no

Tanja Ellingsen
Førsteamanuensis, Fakultet for
samfunnsvitenskap, Nord universitet
tanja.ellingsen@nord.no

Innledning

I denne artikkelen undersøker vi hva som kjennetegnet terrordekningen i et utvalg norske medier i årene 1989–2019 – og hvordan denne dekningen reflekterte internasjonal storpolitikk. Det analyserer vi ved å sammenholde forekomsten av terroroppdrag i Norge med forekomsten av terroranslag i Europa, og i verden for øvrig.

Perioden vi ser på, var en stabil periode preget av USAs hegemoni, og der antallet væpnede konflikter og kriger sank.¹ Perioden har blitt omtalt som *den dype freden*, eller *the unipolar moment*.² Et felles premiss for begge begrepene var at det liberale demokratiet hadde triumferert som styreform.

Vi er interessert i å se hvorvidt dekningen av terrorisme i mediene reflekterer at noe kunne oppfattes som trusler mot denne rådende verdensordenen. Vi undersøker derfor spesielt hvilke terrorformer som fikk størst medieoppmerksomhet, og hvordan terrornyheter ble vinklet.

For å kunne plassere funnene våre i en historisk kontekst skal vi nå først se på noen kjennetegn ved perioden 1989–2019, mellom den kalde krigens slutt og den mer ustabile situasjonen vi har i dag. Deretter går vi videre til å diskutere sikkerhetsbildet etter den kalde krig. Videre skal vi se på kriterier for hva som gjorde en hendelse til en nyhet, de såkalte nyhetskriteriene. Vi er særlig opptatt av journalistikkens *nærhetskriterium* – at nyheter er noe som berører «oss» direkte. Deretter går vi inn på vår studie, der vi sammenholder frekvensen av *terroroppdrag* i norske medier med forekomsten av *terroranslag* i samme periode. Videre ser vi på innholdet i et utvalg artikler, fra perioder da terrordekningen var mest intens. Avslutningsvis diskuterer vi hva funnene kan fortelle om mediernes bilde av tidens sikkerhetssituasjon, de trusler og utfordringer som fantes der, i hvilken grad disse berørte «oss» – og hvilket «oss» det egentlig var tale om.

Mediehistorisk Tidsskrift nr. 40, 2024, årgang 21, s. 54–83, publisert oktober 2024.

Artikkelen finnes også som del av hele utgaven av Mediehistorisk Tidsskrift nr. 01, 2024,
url: https://medietidsskrift.no/wp-content/uploads/2024/10/NMF-tidsskrift-01_2024.pdf

Artikkelen publiseres under lisensen Creative Commons CC BY-NC 4.0.

Ordsiftet etter den kalde krigens slutt

Det er grunn til å forvente at samtidens politiske stemning gjenspeiles i mediens dekning av eventuelle trusler. Årene etter 2019 har vært preget av stor usikkerhet både økonomisk og politisk, først med bakgrunn i covid-19-pandemien, deretter på bakgrunn av krigen mellom Russland og Ukraina og senere mellom Israel og Palestina (Gaza). Etter krigsutbruddet i Ukraina i februar 2022 har den offentlige samtalen for alvor handlet om Europas kamp for selve demokratiet og de liberale verdier.³

Dette står i klar kontrast til den politiske stemningen i perioden vi skal se nærmere på her, hvor optimismen særlig i starten var stor på Vestens og liberaldemokratiets vegne. Mye av litteraturen vi henviser til her, er imidlertid produkter av samme periode, og dermed preget av dens tidsånd. Sammenliknet med dagens situasjon var årene 1989–2019 en stabil og optimistisk periode, sett fra et vestlig ståsted og stadfestet av flere forskere.⁴

Det historiske bakteppet er at nordamerikansk politikk, økonomi og kultur ble svært innflytelsesrik utover 1900-tallet, det ble endog omtalt som «det amerikanske århundret».⁵ Marshall-planen og Truman-doktrinen var sentrale elementer, sammen med etableringen av Bretton Woods-systemet og FN. Spredning av kommersielle produkter, amerikansk film, amerikansk mat og engelsk språk var også en del av dette. Imidlertid kan vi ikke tale om en befestet liberal orden så lenge den kalde krigen vedvarte; Sovjetunionen fantes jo der som ideologisk motvekt. Den kalde ideologiske striden mellom den liberale vestblokken og den kommunistiske østblokken varte i litt over førti år.⁶

Symbolsk knyttes slutten av den kalde krigen ofte til Berlin-murens fall i 1989. Da også Sovjetunionen falt, syntes det ikke å være noe alternativ til den liberale ordenen med USA i spissen. Innsats for å spre det liberale demokratiet ble dermed viktig på det politiske planet. Med demokratisering i flere land i Øst-Europa, Afrika og Asia, kjent som den tredje bølge av demokratisering⁷, kunne vestblokklandene framstille seg som symbolske seierherrer.

Nyliberalistisk markedstenkning hadde fått økende innpass fra 1960-årene, befestet med det nyliberale skiftet i 1970- og 1980-årene, og vant nå for alvor fram. Globaliseringen skjøt fart, økonomisk, teknologisk og kulturelt, også som resultat av at internett ble allemannseie.⁸ Globalisering ble et «buzz-ord», og forventningene vokste om at markedsøkonomi, internasjonal frihandel, demokrati og internasjonalt samarbeid skulle bringe verden framover og folk mer sammen, som i en global «landsby».⁹ *Lex Americana* er et uttrykk brukt om den forbruker-, juss- og rettighetsorienterte – og samtidig individualiserende – ordenen i den multikulturelle «landsbyen» som gjorde seg gjeldende både innad i USA og andre steder i den amerikanske innflytelsessfæren.¹⁰ Alt dette kan ses som uttrykk for at den liberale verdensordenen tok en mer nyliberalistisk vending, som med Sovjetunionens fall og USA som eneste supermakt også omtales som en unipolar verdensorden.¹¹

For Norges del så landet tilsynelatende ut til å godt klare balansegangen mellom stormaktene ved at det samarbeidet med både USA og det nye Russland som kom ut av Sovjetunionen i 1991, selv om det aldri var tvil om hvem som var viktigst. Norsk NATO-medlemskap ble forsøkt veid opp med en restriktiv basepolitikk, og nordområdene skulle kjennetegnes av «lavspenning», tydeliggjort blant annet gjennom etableringen av Arktisk råd i 1996.¹² «Den dype freden» er som nevnt et uttrykk som er brukt for å beskrive tilstanden.¹³

I vårt prosjekt har vi vært opptatt av hvilke trusselbilder som ble tegnet i den offentlige samtalen i tiårene etter den kalde krigens slutt. Terrorangrepet mot USA 11. september 2001 var et alvorlig signal om at det fantes aktører som ønsket å utfordre den etablerte verdensordenen. Organisert islamistisk terrorisme ble en utpekt fiende som USA og dets allierte skulle bekjempe. Men parallelt tiltok høyre-

Etter Østblokkens fall, her representert ved Berlinmurens fall i 1989, framsto USA som den eneste gjenværende supermakten, verden var blitt unipolar, og tiden etterpå har blitt omtalt både som «det unipolare øyeblikk» og «den dype freden». Foto: Wikimedia Commons.

ekstremisme og høyrepopulisme i både USA og Europa.¹⁴ Terrorangrepet i Norge 22. juli 2011 var det blodigste eksempelet på høyreekstrem vold. Det som først ble hevdet å være en gal manns verk og en ensom ulvs ugjerning, viste seg å ha oppslutning også i politiske kretser.¹⁵ Andre eksempler var reaksjoner mot den massive flyktningestrømmen over Middelhavet og inn til Europa i 2015–2016, og Donald Trumps America First-politikk.¹⁶ Høyrepopulistiske politikere har vunnet oppslutning, blant andre Donald Trump og Viktor Orban, som begge kom til makten via demokratiske valg.¹⁷ Strømningene innenfor disse bevegelsene inneholder sterk kritikk av multikulturalisme og av den globale nyliberalismen. At den sikkerhetspolitiske situasjonen ble mindre oversiktlig og mindre forutsigbar i løpet av de 31 årene vi her har sett på, er noe vi forventer å finne gjenklang av også i norske medier.

Det nye sikkerhetsbildet etter kald krig

Hvordan ville verden bli etter at østblokken falt? I overgangen fra 1980- til 1990-årene utga mange statsvitere og andre samfunnsforskere artikler og bøker med spådommer om hvordan den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden ville se ut etter den kalde krigens slutt.¹⁸ Særlig to av disse forslagene har fått stor oppmerksomhet i diskusjoner omkring konfliktbildet i det 21. århundret. På den ene siden

beskrev Huntington¹⁹ et «sammenstøt mellom sivilisasjoner», der kulturelle/religiøse skillelinjer former konfliktmønsteret både i og mellom stater. Dette er den farligste typen konflikter, hevder Huntington, fordi disse har størst risiko for å eskalere. Videre hevder han at i det 21. århundret framstår konfliktlinjen Vesten versus islam (muligens alliert med Kina) som den største trusselen. På den andre siden finner vi Fukuyama, som spådde det liberale demokratiets triumf over alle andre styringsformer.²⁰ Hans budskap var at liberaldemokratiet og Vesten (med USA i spissen) hadde triumfer, og at ideologiske konflikter ville ta slutt når alle verdens land ble demokratisert.

En annen side av den sikkerhetspolitiske konteksten er NATOs *out-of-area policy*, iverksatt i 1999. «Krigen mot terror» etter angrepet 11. september 2001 ble en videre rettferdiggjøring av en mer offensiv geopolitisk NATO-strategi, senere anerkjent av det norske Stortinget.²¹ I sin første tale etter terrorangrepet i 2001 gjorde president George W. Bush det vanskelig for andre land å velge en middelvei i kampen mot terror ved å si at «enten er dere med oss, eller så er dere med terroristene». For Norge som NATO-alliert ble det uansett liten tvil straks angrepet utløste artikkel V i NATO-pakten. Norge valgte derfor å ta en sentral rolle i den militære intervensjonen i Afghanistan i 2001. Selv om Norge ikke deltok i selve invasjonen av Irak i 2003, valgte Norge senere å sende styrker også dit.²² Norge ble etter hvert en sentral bidragsyter i militære operasjoner i Afghanistan, Irak, Libya og Syria.²³ Norge hadde også personell utstasjonert i land som Jordan, Jemen og Mali.²⁴

Den militære intervensjonen i Afghanistan ble rettferdiggjort gjennom at Taliban-regimet støttet islamistisk terrorisme. Angående Irak ble det hevdet at Saddam Hussein var en trussel mot verdensfreden ved at landet planla å utvikle masseødeleggelsesvåpen. Sentralt for begge landene var imidlertid også en argumentasjon om at demokrati skulle innføres utenfra, om så med makt, for derigjennom å bygge fred i Midtøsten. Dette var forankret i en av de mest sentrale slutninger i internasjonal politikk om at demokratier ikke kriger med hverandre.²⁵ De er også mindre utsatt for både borgerkriger og terrorisme.²⁶

Umiddelbart etter angrepene 11. september gikk debatten om Huntington var i ferd med å få rett, men ledende politikere avviste blankt at det handlet om sammenstøt mellom sivilisasjoner. «Alle verdens land kan bli demokratier», sa George W. Bush i en tale til senatet i 2004.²⁷ Fienden i «krigen mot terror» ble omtalt som en liten gruppe ondskapsfulle fundamentalister. Den endelige løsningen på terror-problemet skulle derfor være demokratisering av de deler av verden som så langt hadde vist seg motstandsdyktige mot demokrati, om så med tvang. Enkelte omtalte dette sågar som en slags «demokratisk jihad».²⁸

Til tross for at 11. september på mange plan ble sett på som et veiskille i internasjonal politikk, og man senere har konstatert en kontinuerlig demokratisk tilbakegang i verden siden 2006, tyder lite på at den liberale verdensordenen med USA i spissen den gang ble ansett som direkte truet.²⁹ Tvert imot. Etter Afghanistan og Irak hadde invasjonen av Libya i 2011 formål om å styrte Gaddafi, innføre demokrati og gjennomføre valg.³⁰ Lenge hadde man i Vesten også tro på at den såkalte arabiske våren ville bringe fred til en urolig del av verden.³¹ Etterhvert som IS vokste fram, og borgerkrigen i Syria syntes å bli langvarig, avtok optimismen, men nedkjempelsen av IS i Irak i 2017 ble ansett som en viktig seier og en slags manifestasjon av at USA hadde vunnet kampen mot terror. Ytterligere eskalering av situasjonen i Syria, at Taliban på nytt tok kontroll over Afghanistan, i tillegg til at IS forflyttet seg til Nord-Afrika rundt 2019, vitner imidlertid om at islamistisk terrorisme fortsatt utgjorde en utfordring mot den etablerte verdensordenen.³²

Mot slutten av epoken kom dessuten noen enda mer illevarslende signaler. «Norge bruker for lite penger på forsvar i en mer utrygg verden», skrev VG i en lederartikkel i 2018. Temaet var NATOs evne til «å holde Europa trygt» når «et nytt trusselbilde» krevde «langt kortere reaksjonstid».³³ En lederartikkel representerer redaksjonens offisielle mening, og den sammenfalt med uttalelser fra politisk hold.

På Atlanterhavskomiteens sikkerhetskonferanse samme år hevdet NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg at verden var blitt farligere.³⁴ Det samme fastslo en rapport i forkant av den store sikkerhetskonferansen i München kort tid etter, der den globale sikkerheten årlig evalueres. Budskapet var at verden det siste året var blitt mindre liberal, mindre internasjonal og mindre preget av orden.³⁵

Det medierte trusselbildet etter kald krig

For å belyse hvordan terrorisme ble omtalt i et utvalg norske medier i de nevnte tretti år, beveger vi oss inn i en mer teoretisk diskusjon om forholdet mellom hendelser, aktører som står bak hendelsene, og mediedekningen. Konfliktbildet i norsk offentlighet formes av hva pressen velger å omtale, hvordan det omtales, og hva som ikke blir omtalt. Hvordan terrorisme og andre trusler dekkes i nyhetene, påvirker både befolkningens og politikernes forestillinger om konfliktbildet og verdenssituasjonen.³⁶ I perioden vi ser på her, ble nyhetsmediene jevnlig beskyldt for å være for konfliktorientert og for å tegne et overdrevent negativt bilde av verden.³⁷

Medienes generelle hang til sensasjons- og konfliktorienterte oppslag er velkjent.³⁸ Eide og Simonsen kaller det som får medieoppmerksomhet, for «K-stoff»: *konflikt, katastrofe, krise, konfrontasjon og krig*.³⁹ Forklaringen ligger i pressens nyhetsvurderinger, ofte omtalt som *nyhetskriteriene* innenfor medievitenskap og beskrevet i lærebøker i journalistikk fra perioden vi ser på.⁴⁰ Ikke sjelden nevnes terroranslag som hendelser med høy nyhetsverdi etter disse kriteriene.⁴¹

Teorien om nyhetskriteriene ble utviklet av Johan Galtung og Mari Holmboe Ruge med utgangspunkt i utenriksdekningen i norske medier.⁴² De utledet en liste med spesifikasjoner som var avgjørende for om en sak kom over nyhetsterskelen, det vil si om den ble til en nyhet eller ikke. De viktigste kriteriene for hva som skaper en nyhet, er at situasjonen oppleves som *relevant* og *nær*. Hvis begivenheten involverer elitepersoner eller elitenasjoner, vil den ofte oppleves som mer relevant og i større grad synliggjøres i mediene.⁴³ Med Galtungs ord i en nyere versjon:

The «ideal» top news event is something negative (not positive – that is less interesting) happening to a person (not structural/institutional, abstract – less interesting) in the elite (not ordinary people – less interesting) in an elite country (not a second, third or fourth world country – again less interesting).⁴⁴

Dersom en eliteperson i et eliteland rammes, eller aksjonerer, regnes nyhetsrelevansen som høy etter denne logikken. Nærhetskriteriet innebærer ganske enkelt at det vi leser/ser/hører, oppfattes slik at det angår og berører oss direkte. Jo nærmere nyheten er, desto mer interessant er den. Det er imidlertid påpekt at utenriksjournalistikk like ofte preges av *politisk* og *kulturell* nærhet som av *geografisk* nærhet.⁴⁵ Følelsesmessig nærhet, medfølelse med mennesker i nød eller opplevelse av skjebnefellesskap gir også uttelling. Overført til terrordekningen tilsier nærhetskriteriet at jo nærmere en terrorhandling oppleves for det aktuelle mediets lesere, desto større oppslag. Og jo lenger unna hendelsen fant sted, desto mer dramatisk måtte den være for å få nyhetsoppslag i det hele tatt.

Imidlertid ser det ut til at nærhetskriteriet har fått større tyngde de første tiårene av 2000-tallet.⁴⁶ Samtidig har interessen for utenriksstoff økt, særlig blant yngre lag av publikum.⁴⁷ For det første bidrar globalisering, internasjonale kontaktnettverk og migrasjon til at utenriksnyheter lettere oppfyller nærhetskriteriet.⁴⁸ Globale nettverkssamfunn på internett og i sosiale medier forsterker effekten.⁴⁹ For det andre fører norsk engasjement i internasjonale konflikter til at hendelser andre steder angår oss mer direkte.⁵⁰

Gudmund Hernes' teori om «det medievidde samfunn» er også relevant i vår sammenheng. Hans poeng var at informasjonsoverfloden tvinger mediene til å måtte kjempe om oppmerksomheten,

dermed utvikler de strategier for å vinne lesere.⁵¹ Hernes hevder videre at andre aktører bruker liknende strategier, der de tilpasser seg mediernes kriterier for hva som gir oppmerksomhet i det offentlige rommet. Njaastads betraktninger om medietilpasset terrorisme kan forstås som et liknende resonnement, altså at terrorhandlinger utføres på måter som gir størst mulig nyhetsverdi.⁵² En side ved utviklingen var at nye terrorgrupper gjorde seg mer gjeldende, og at ofrene i større grad var sivile.⁵³ Dette, i kombinasjon med veksten i sosiale medier og alternative nyhetskanaler, aktualiserte spørsmålet om hvilken kunnskap og hvilke forestillinger om terror som ble formidlet i norsk offentlighet.⁵⁴

Data og metode: To store datasett

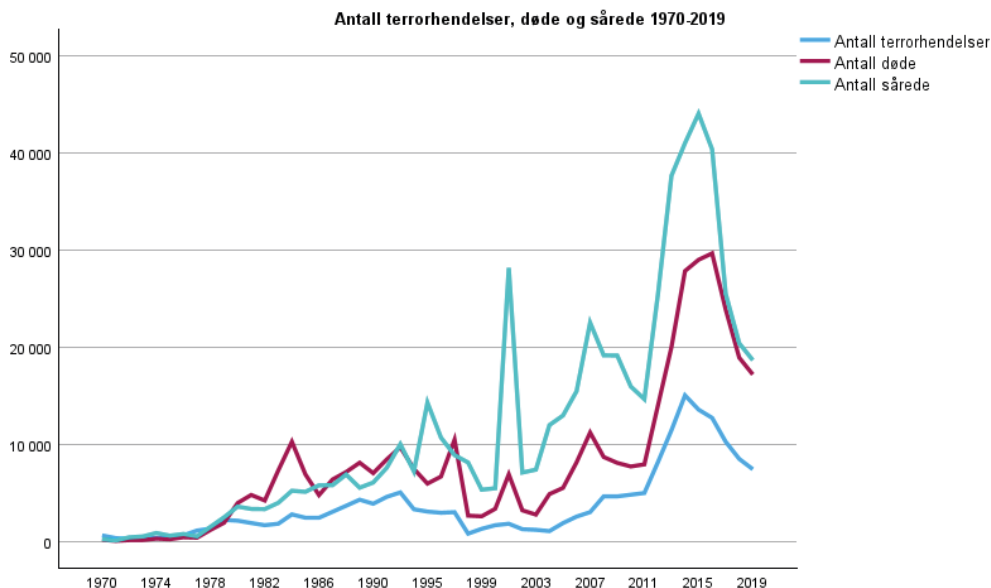
Det empiriske datamaterialet vi bruker, er basert på ferdigarkiverte datakilder. Dette betyr at vi må forholde oss til datamaterialet i den form det er registrert. Det første datasettet er hentet fra *Global Terrorism database* og kartlegger *terroranslag*. Dette omfatter statistikk over antall terrorangrep, antall drepte og sårede i årene 1970–2019. Ved å bruke et lengre tidsspenn setter vi perioden 1989–2019 i relieff mot årene forut. Databasen foreligger ved National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START) ved University of Maryland I USA. Dataene utgjør grunnlaget for Global Terrorism Index (GTI), som publiseres årlig av Institute for Economics and Peace.

Det andre datasettet kartlegger *terroroppslag* og hva norske medier har lagt vekt på i sin omtale av terrorisme. Materialet er hentet ved hjelp av fritekstsøk i databasen Atekst/ Retriever. Vi fulgte fire nyhetskilder som er arkivert i Atekst for hele perioden 1989–2019: dagsavisene *Aftenposten*, *VG*, *Nordlys* og nyhetsbyrået *NTB* (N=51820). Gitt den digitale overgangen i norsk presse i disse årene, baserte vi oss på papirutgaver. Nettpubliseringen utgjorde en liten andel tidlig i perioden, mens den var tilsvarende mer omfangsrik sist i perioden. Ved å kun ta med papirutgavene blir materialet jevnere fordelt over tid.⁵⁵

Vi går i utgangspunktet kvantitativt til verks, ser på omfanget av terroroppslag, samt hvilke personer og organisasjoner som fikk særlig omtale i de 51820 artiklene. Materialet inneholder imidlertid også alle artiklene som ble publisert i perioden. Det gir anledning til å se nærmere på hvilke hendelser som ble omtalt, og hvordan disse ble omtalt. Forekomsten av treff ble registrert per år og per måned, og der vi fant måneder som utmerker seg med mange treff på søkeordene, gjorde vi dypdykk i materialet for å se hva som bidro til dette. Dermed har undersøkelsen også en kvalitativ side. Materialet inkluderer alt redaksjonelt stoff, nyhetsartikler, debattartikler og innsendte meningsytringer. Det vil si at også tekster der pressens omtale av terrorhendelser blir oppsummert eller problematisert, kommer med i materialet. Slike tekster inngikk i det offentlige ordskipet om trusselbildet, og om hvilken påvirkning mediene eventuelt har på det. Når vi nå går over til å presentere hovedfunn, ser vi først på forekomst og omfang av terrorhandlinger, og deretter på noen hovedfunn angående norsk mediedekning av denne typen saker, før vi går over til å drøfte mulige sammenhenger.

Terrorisme i verden – et statistisk utgangspunkt

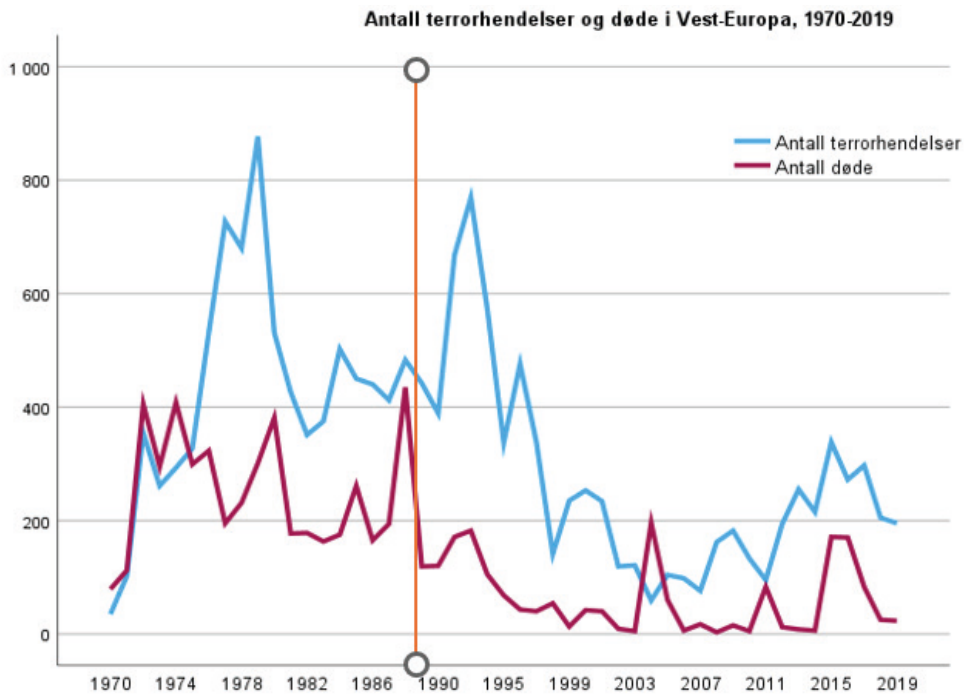
Når vi ser på forekomsten av terroranslag i verden, bruker vi et lengre tidsrom for å kunne sammenlikne perioden 1989–2019 med tidligere år. Den lodrette streken plassert i 1989 markerer slutten på den kalde krigen, og det framgår da at antall terrorhendelser, antall døde og sårede har økt etter den kalde krigens slutt (figur 1, basert på *Global Terrorism database*⁵⁶). Naturlig nok peker 2001 seg ut, men figuren viser samtidig at situasjonen i 1990-årene og tidlige 2000-år ellers ikke er så veldig ulik situasjonen i 1980-årene. Derimot ser vi en kraftig økning i perioden 2011–2015, i antall hendelser, antall døde og antall sårede.

Figur 1: Antall terrorhendelser i verden 1970-2019

Forekomsten av terror har altså økt mest *etter* at USA erklærte krig mot terror. Da er det verdt å merke seg at hele 63 prosent av terrorhendelsene fant sted i et fåtall land: Irak, Afghanistan, Syria og Nigeria. Disse anslagene kan i stor grad relateres til intervensjonen i Afghanistan i 2001, Irak i 2003 og kampen mot terror. Tallmaterialet viser også at det er store forskjeller på hvor i verden terror finner sted. Hvis vi ser nærmere på 2016, et av de verste terror-årene, finner vi at Midtøsten og Nord-Afrika (MENA-regionen), Sør-Asia og Afrika sør for Sahara opplevde 84 prosent av alle terrorangrepene, og 94 prosent av det totale antallet døde i terrorhandlinger dette året. Til sammenlikning var det svært få terroranslag i Sentral-Amerika og Karibia, 0,05 prosent av terrorangrep og antall døde dette året finnes her.⁵⁷ Siden vi er opptatt av nærhetskriteriet, zoomer vi nå inn på vår egen verdensdel.

Figur 2 viser henholdsvis antall døde og antall terrorangrep i Vest-Europa i perioden 1970–2019. Igjen lar vi en loddrett strek markere slutten på den kalde krigen. Sammenliknet med figur 1 ser vi nærmest motsatt tendens. Det var flere terroranslag i Vest-Europa, med langt flere omkomne, i 1970- og 80-årene enn senere. Særlig Lockerbie-ulykken i 1988 var en alvorlig hendelse med stort omfang. Det var også flere terrorhendelser i 1990-årene enn i 2000-årene. For 2010-årene er det annerledes. I Europa, som på verdensbasis, økte antallet terrorhendelser fra 2011 til 2015, for så å avta igjen etter 2017.

Figur 2: Antall terrorhendelser og døde i Vest-Europa 1970–2019

Ut fra et rent geografisk nærhetskriterium skulle denne utviklingen *ikke* tilsi økt omtale av terrorisme i norske medier tidlig i 2000-årene, med unntak av 2004, som var det verste året målt i antall dreptede. For å forstå mer av dette må vi se nærmere på hvilken type terrorisme det var tale om. I 1970- og 80-årene drev venstreorienterte grupper (som Baader-Meinhof i Tyskland) og separatistiske grupper (som IRA i Nord-Irland eller ETA i Baskerland) omfattende terrorvirksomhet i Vest-Europa. Mange av disse konfliktene var imidlertid lokalisert til enkelte omstridte landområder, dermed ble det mer forutsigbart hvor de ville slå til.⁵⁸

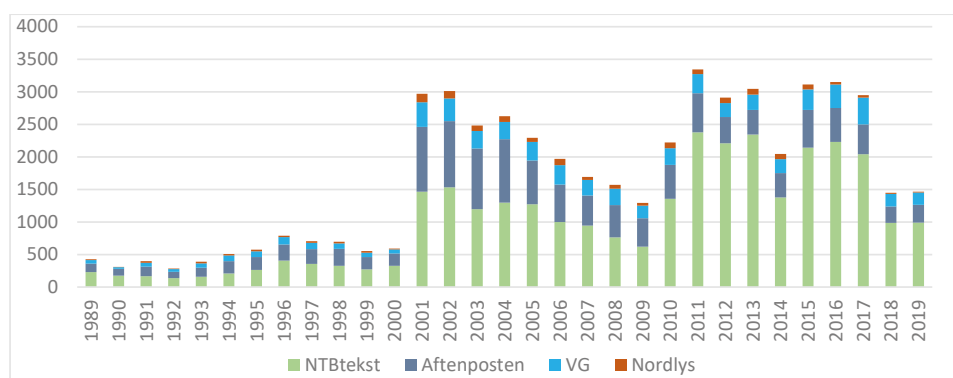
Til forskjell er mye av terrorismen utover 2000- og 2010-årene – i Vest-Europa og i de andre regionene – knyttet til jihadistisk terrorisme og i hovedsak Al Qaida og senere IS. Disse er globale aktører og dermed mindre forutsigbare. Selv om terrorhendelser i Vest-Europa var sjeldne, var *trusselen* til stede overalt. Her slår nærhetskriteriet inn i form av både geografisk og kulturell nærhet; den globale terroren mot den etablerte verdensordenen kan ramme hvor som helst, og hvem som helst av «oss» som tilhører denne ordenen, kan bli ofre. Fra 2017 gikk antallet jihadistiske terrorangrep ned, ofte forklart med et svekket IS i Syria og Irak. Noen fryktet at returnerte fremmedkrigere ville medføre en økning i terrorhendelser i Vest-Europa framover.⁵⁹ En slik trend så vi imidlertid ikke i dette materialet.

Likedan er trusselen innenfra, i form av soloterrorisme, uforutsigbar. Terrorangrepet i Norge 22. juli 2011 er som nevnt det enkeltstående tilfellet av høyreekstrem terror med størst omfang i perioden. Høyreekstremismen var imidlertid voksende i de siste årene av epoken.⁶⁰ I 2019 ble Norge utsatt for nok et terrorangrep av en høyreekstrem soloterrorist.⁶¹ Likevel fikk høyreekstremisme beskjeden medieoppmerksomhet (se figur 4).

Terrorisme i verden – og i norske medier, et kvantitativt overblikk

Etter terrorangrepene 11. september 2001, framveksten av Al Qaida og senere IS, men også 22. juli 2011, har terrorisme naturlig nok fått økt medieoppmerksomhet (jf. figur 3 under). Når vi sammenholder omfanget av terroroppslag i mediene vi undersøkte, med omfanget av terroranslag i verden i hele perioden, ser vi tydelig at ulike terrorhandlinger har ulik nyhetsverdi, og at nyhetsverdien også endret seg over tid. Det vi først kan legge merke til, er den beskjedne mengden terroroppslag tidlig i 1990-årene, på tross av flere terroranslag med store tap av menneskeliv i Vest-Europa i disse årene (jf. figur 2). Som figur 3 viser, utgjør 2001 et skille i terrordekningen, og det mest iøynefallende er hvor markant dette skillet er.

Figur 3: Terror omtalt i fire norske medier 1989–2019, N= 51820 artikler

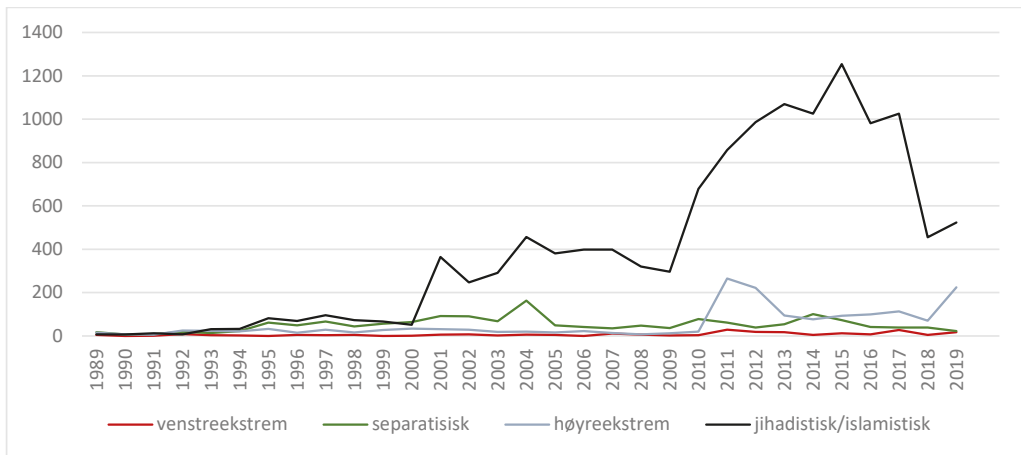
Som vi kommer tilbake til, er det tale om to helt ulike nyhetshverdager, hvor nyhetsterskelen for å omtale terrorisme synes å være ulik. Ulike medier har selv sagt også forskjellige nyhetsterskler ut fra hvem de skriver for. Siden svært mange av terroroppslagene er utenriksstoff, reflekterer fordelingen mellom de fire mediene også hvem som leverte mest utenriksnyheter. Samtidig bemerker vi at terrorangrep ikke alltid er utenriksstoff. De norske solo-terroristene i 2011 og 2019 fikk selvfølgelig mange terroroppslag. Det er dermed nødvendig å ta med seg en refleksjon i det videre om at nærhetskriteriet aktiveres på ulike måter i utenriks- og innenriksstoff, men at det også finnes faktorer som minsker eller overskrider avstanden mellom de to stoffområdene. Et spørsmål da, helt i Roslings ånd, er om den økte medieoppmerksomheten skapte inntrykk av at terrorisme var mer vanlig de første tiårene av 2000-tallet enn tidligere, noe som statistisk sett ikke stemmer for Europa. Som vi så av figur 2, var det mer terrorisme i Vest-Europa før 1989. Figur 1 og 2 viser hvordan de alvorlige hendelsene i 2001 (USA) og 2004 (Europa) skiller seg ut. Mediernes terrordekning økte markant i 2001 og la seg på et høyere nivå enn før, selv om den avtok etter 2004. Fra 2010 gikk den opp igjen og forble høy fram til 2018 (jf. figur 3).

Figur 1 og 2 viser at denne formen for politisk vold særlig økte i perioden 2011–2015, for å gå litt nedover igjen etter 2017. Dette gjelder både målt i antall hendelser og antall døde. Særlig etter Osama bin Ladens død, i perioden 2011–15, hvor IS vokser fram, ser vi en tilsvarende tett mediedekning. Terrorangrep i Paris 2015, samt i Brussel 2016 er sentrale, men ikke hele forklaringen. Det ser dermed ut til at norske medier hadde fokus på terror fram til etter at IS ble nedkjempet i Syria og Irak.

Når vi ser nærmere på hvilke organisasjoner, personer og termer som ble hyppig omtalt i hovedmaterialet

(N=51820), underbygger flere funn inntrykket av at USAs kamp mot islamistisk terror dominerte terrordekningen i trettiårsperioden. Når vi teller omtalte gjerningspersoner/grupperinger og henvisninger til deres politiske/religiøse tilknytning (figur 4), ser vi hvordan omtalen av jihadistisk/islamistisk terrorisme øker kraftig utover 2000-tallet, aller mest i årene 2010–2017. Til sammenlikning er det lite tale om venstrestrem eller separatistisk terrorisme (med unntak av 2004). Høyrestrem terrorisme omtales mer mot slutten av perioden, og kan lett knyttes til hendelser i Norge i 2011 og 2019.

Figur 4: Omtale av ulike politiske orienteringer/terrorismeformer, totalt for fire medier, 1989–2019, antall artikler per år (samme artikkel kan inneholde flere av ordene)

Hvis vi nå sammenholder figur 4 med figur 2, ser vi en logisk samvariasjon: Omtalen av jihadistisk/islamistisk terror intensiveres når det har vært terroranslag i Vest-Europa der mange mistet livet. Vi fant slike toppe i 2004 og 2010. Vi ser dessuten at fokuset på jihadistisk/islamistisk terror vedvarer etter 2010, og endog toppes i 2015.

Blant organisasjoner med terroranklager mot seg (tabell 1), ser vi at de som er hyppigst omtalt i materialet, kan knyttes til islam, med ett unntak: den venstreorienterte kurdiske grupperingen PKK. At PLO og Hamas får betydelig omtale, må forstås i lys av at den langvarige Israel–Palestina-konflikten har høy nyhetsverdi også i Norge. Det er nærliggende å tenke at dette delvis skyldes Norges rolle som fredsmekler i konflikten i forbindelse med Oslo-avtalene i 1993 og 1995.⁶² Funn fra studiens kvalitative del viste dessuten at Norges engasjement for fred i denne konflikten hadde nyhetsverdi. «Norsk deltaker i internasjonal politikk» var en nyhetsvinkling vi fant der, som må sies å oppfylle nærhetskriteriet, noe vi kommer tilbake til.

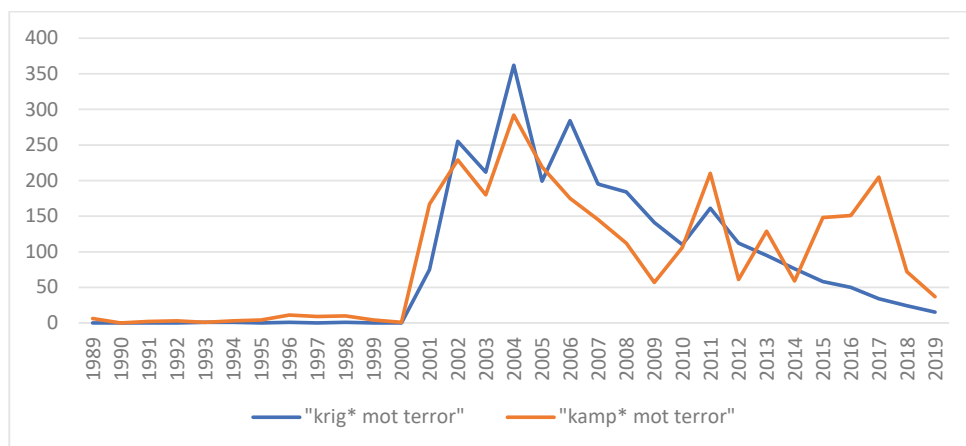
Tabell 1: Organisasjoner omtalt mer enn 400 ganger i datamaterialet

Navn	Nevnt i antall oppslag i perioden, 1989–2019
IS + Den islamske staten	3995+779=4774
Al Qaida	4157
Taliban	2847
Hamas	1727
PLO	693
PKK	531
Boko Haram	474

De eldre separatistbevegelsene i Europa ble også omtalt, men de kom helt i skyggen av den massive dekningen av islamistisk terror utover i perioden. Tallene det refereres til, er samletall for hele perioden, og det er selvsagt variasjoner fra år til år, men hovedtendensen er tydelig: Aktører bak islamistisk vold fikk mest nyhetsomtale.

Ved å gå videre inn i tallene ser vi at mannen som fikk ansvaret for flyangrepene i USA 11. september, Osama bin Laden, er en av de mest omtalte enkeltpersonene (nevnt 2676 ganger i materialet). Samtidig viser det seg at ledende politikere fra USA er hyppig omtalt eller intervjuet i materialet. De to som nevnes mest, er presidentene George W. Bush (nevnt 2709 ganger) og Barack Obama (1349). Dette er i seg selv en sterk indikasjon på at 11. september-fortellingen var sentral i den offentlige samtalen om terrorisme, og at dette ble en dramaturgisk velkjent fortelling med USA som demokratiets forsvarer (protagonist) i jakten på en personifisert ideologisk fiende (antagonist). Som nevnt erklærte USA «krig mot terror» i 2001, noe som var avgjørende for å aktivere Nato-pakten. Det siste momentet vi tar med fra den kvantitative delen av studien, er at ordbruken omkring denne striden endret seg (figur 5).

Figur 5: Forekomsten av termene «krig* mot terror» eller «kamp* mot terror», totalt for fire medier, 1989–2019, antall artikler per år (samme artikkel kan inneholde begge termer)

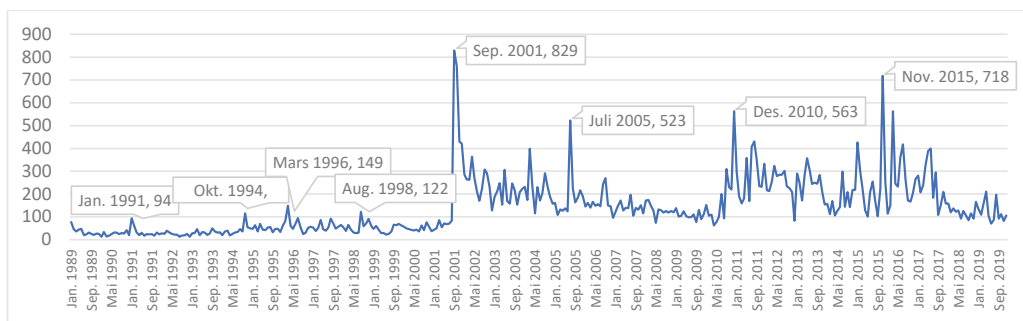

I de første årene etter 2001 brukes termene «krig mot terror» og «kamp mot terror» hyppig og omtrent like mye. I 2010-årene går uttrykket «krig mot terror» nærmest ut av bruk (figur 5). I omtale av terrorbekjempelse, typisk i samband med nye terrorhandlinger, ble uttrykk som *kamp* eller *kampanje mot terror* brukt isteden (dog også avtakende etter 2017). Dette vitner om at selve «krigen» mot terror over tid fikk mindre betydning i den offentlige samtalen. I dette omfattende materialet inngår også meningsytringer, både lederartikler og innsendte kronikker, som problematiserte den såkalte «krigen mot terror» og hva den førte til. Disse gir selvsagt også treff på termen. Slike nyanser ser vi når vi går kvalitativt til verks.

Et kvalitativt innblikk på de «trygge» 1990-årene

Når vi nå går enda dypere inn i materialet, tar vi utgangspunkt i en mer detaljert oversikt over når terrorisme tok plass i nyhetsbildet. Figur 6 illustrerer en oversikt over samlet antall terroroppslag i disse fire mediene per måned, som var vårt utgangspunkt for å plukke ut hvilke datoer vi hentet eksempelsaker fra.

Figur 6: Samlet terrordekning fire norske medier, per måned, 1989–2019 (N= 51820)

Det første poenget vi bemerket, var hvor begrenset terrordekningen i 1990-årene var, sammenliknet med etter 2001. De to nyhetssituasjonene er så ulike at vi må legge lista ulikt for hva som representerer «mange» terroroppslag, henholdsvis > 500 oppslag per måned etter 2001, og > 90 oppslag per måned før 2001. Samtidig er det verdt å se på hva som fikk omtale da, for å se hva som kanskje ble forstått som oppvakten til en endret situasjon i samtiden.

Den første relative toppen vi ser, var i januar 1991 (N=94). Tema var frykt for en Irak-støttet verdensomspennende terrorisme i samband med Golfkrigen etter at Saddam Hussein i en tale oppfordret muslimer over hele verden til å gå til jihad (hellig krig) mot USA og landets allierte.⁶³ Geopolitikken ble trukket inn i norsk hverdag: Folk ble redde for at passasjerfly kunne bli kapret eller skutt ned. Det ga nedgang i flytrafikken, noe flyselskapet SAS fikk merke.⁶⁴ Frykt for islamistisk terror på arbeidsplasser og i lokalmiljøer rammet muslimer også i Norge.⁶⁵ Begge eksempler viser nyhetsomtale med en tradisjonell bruk av nærhetskriteriet: *Hvilke konsekvenser ser vi hos oss, og hva gjør vi for å håndtere dem?*

I oktober 1994 (N=115) ble en kvinnelig palestinsk flykaprer pågrepet i Norge, etter mange år i skjul.⁶⁶ Nobels fredspris gikk til PLO-leder Yasir Arafat, og ble omdiskutert.⁶⁷ Begge sakene knyttet dagsaktuelle hendelser i Norge til geopolitiske spørsmål, også en tradisjonell bruk av nærhetskriteriet, men ulikt eksemplene fra 1991 problematiserte disse sakene norsk støtte til Palestina eller Israel, et vanskelig tema i norsk politikk og offentlighet. I disse oktoberdagene slo i tillegg en selvmordsbomber til mot en buss

i Israel.⁶⁸ Disse sakene forsterket trolig hverandres nyhetsinteresse, siden alle kunne kobles til Israel–Palestina-konflikten, hvor Norge var i ferd med å få en rolle som fredsmekler.⁶⁹

I mars 1996 (N=149) kom situasjonen i Midtøsten igjen ekstra høyt på dagsordenen. På et toppmøte i Egypt prøvde USAs president å samle internasjonal støtte til å bekjempe terrorisme og videreføre fredsprosessen (som Arafat fikk fredsprisen for, sammen med de ledende israelske politikerne Shimon Peres og Yitzhak Rabin). Når mediene vinklet på norske politikeres deltakelse i prosessen, for å ha meklet fram «Oslo-avtalen» (som nå var under press) og som delegater på toppmøtet, gjorde de bruk av nærhetskriteriet på tradisjonelt vis.⁷⁰ Eksemplene vi har sett på så langt, var høyst gjenkjennelige i samtiden. Israel–Palestina-konflikten var et vedvarende problem i hele etterkrigstiden, selv om den tidligere ofte hadde kommet i skyggen av den kalde krigen rent nyhetsmessig. For selv om Israel–Palestina-konflikten vakte stort politisk engasjement også i Norge, var den på trygg geografisk avstand.

Neste «nyhetstopp» i materialet består både av kjent stoff og er starten på noe annet. I august 1998 (N=122) opplevde Nord-Irland det dødeligste terroranslaget i sin historie. Dette handlet om separatistisk terrorisme i Vest-Europa.⁷¹ Hendelsen ble likevel overskygget av hendelser lenger unna, men av enda større omfang: bombeangrep mot de amerikanske ambassadene i Kenya og Tanzania, og amerikanske gjengjeldelsesaksjoner i Afghanistan og Sudan. Ledende amerikanske politikere omtalte dette som «fremtidens krig», avløseren av den kalde krigen, og likeens en strid som ville vare i «flere tiår».⁷² Alt her ble konflikten kalt «USAs kamp mot terror» og «en global uskadeliggjøring av terrorister som truer USA».⁷³

Reaksjonene i den muslimske verden var tilsvarende sterke.⁷⁴ Her entrer en ny aktør den norske nyhets-scenen: Osama bin-Laden. Han skulle bli hovedfienden i terroromtalen i et helt tiår. Som nevnt er han en av de mest omtalte personene i materialet. Bin-Laden ble knyttet til flere terrorangrep i 1990-årene og omtalt som «milliardær og islamsk fanatiker», «den moderne terrorismens gudfar», «terrorist-kjendis» og «en ny stjerne på den internasjonale terrorist-himmelen».⁷⁵

Et kvalitativt innblikk på 2000-tallet og et stigende konfliktnivå

September 2001 er selvsagt den største toppen i materialet (N=829). USAs president George W. Bush erklærte «krig mot terror» etter angrepene 11. september.⁷⁶ Dermed gikk han samtidig inn i rollen som en hovedprotagonist i terroromtalen i perioden vi ser på. Som nevnt er også han en av de mest omtalte personene i materialet. September 2001 framstår som et avgjørende tidsskille (figur 1, figur 6). Slik ble det også oppfattet i samtiden. Dette eksempelet er hentet fra en bakgrunnsartikkel hos NTB fra 19. september 2001, med tittelen «Storebror skjerper blikket»:

Terrorangrepene mot USA i forrige uke gjorde med et slag verden mer utrygg. Det vil vi alle få merke. Kanskje må vi betale for trygghet med mindre frihet. [...] Hvor utrygge vi blir, eller hvor strenge kontrolltiltak vi må tåle, avhenger av hvordan krigen mot terrorismen blir ført – om USA klarer å videreføre en bred internasjonal front mot terrorismen, eller om resultatet blir det den amerikanske statsviteren Samuel P. Huntington har advart mot: Et sammenstøt mellom sivilisasjoner.⁷⁷

NTBs skribent uttrykte Huntingtons spådom som «en samlet sivilisasjons kamp mot terrorisme».⁷⁸ En slik virkelighetsforståelse tilhørte som nevnt den politiske konteksten i Vesten, selv om posisjonen var omdiskutert og slett ikke delt av alle. Nå ble den brukt som advarsel i norsk offentlighet: Ingen ønsket å se Vesten og islam stå som hovedfiender, derfor måtte denne situasjonen *ikke* forstås dithen.⁷⁹ Problemet med å appellere til kulturell nærhet og skjebnefellesskap er imidlertid at dette samtidig skaper polariserte framstillinger av «oss» og «dem». Dette temaet inngikk også i det offentlige ordskiftet i

septemberdagene 2001. Et hovedintrykk av avisene i utvalget er at a-presseavisa *Nordlys* gjennomgående brukte mer USA-kritiske vinklinger enn de borgerlige avisene *VG* og *Aftenposten*. En nyhetsartikkel i *VG* målbar president Bush' løfte om at terroraksjonen «skal hevnes». ⁸⁰ *Aftenpostens* utenriksredaktør skrev:

Her må det være en oppgave for USAs partnere, også for Norge, å vise noe av den solidaritet tilbake som USA selv har vist overfor europeere og andre under to varme og en lang kald krig i det forrige århundret. ⁸¹

I en nyhetsartikkel i *Nordlys* ble det derimot problematisert at USA kalte det «krig» for å kunne aktivere NATO-pakten:

Nettopp det at Bush brukte begrepet «krig», og ikke «massemord» eller «angrep av internasjonal terrorister», fikk betydning for Norges rolle i de varslede gjengjeldelsesaksjonene. Norge må stille opp. NATO-charterets Artikkel 5 innebærer alle for en og forplikter Norge til å stille opp i de aksjonene USA vil foreta seg. ⁸²

På lederplass advarte avisa norske politikere mot å velge krigens vei: «det store spørsmålet Stortinget må svare på er om en krig, begrenset eller total, kan løse terrorismens problem», ⁸³ og den advarte mot fremmedfrykt. ⁸⁴

I tiden med «krig mot terror», ble mediert terrorisme som sådan et tema, som da *VG* i 2005 stilte spørsmålet: *Løper mediene terroristenes ærend med sin vegg-til-vegg-dekning av terrorhandlingene?* Referansene var hendelser i 2004 og 2005, men også 11. september:

I løpet av minutter er kameraer fra alle verdens TV-stasjoner rettet mot ulykkesstedet. Dette er tross alt medieverdenens og den globale landsbyens absolutte sentrum. Før klokken er 09.00 lokal tid blir bilder av det brennende tårnet kringkastet til nyhetsstasjoner i alle land. Hele verden vet hva som er skjedd – men ennå ikke hvorfor eller hvordan.

Så, i det øyeblikket terroristene har hele klodens oppmerksomhet, skjer det igjen: Et nytt fly smeller inn i det andre tårnet. Det er ingen tvil lenger. New York er under angrep. Verdens eneste supermakt er rammet rett i hjertet. Hele verden er vitner. ⁸⁵

Etter 2001 skal det som nevnt langt flere oppslag til for at terrordekningen i norske medier når en topp, men juli 2005 representerer en ny slik topp (N=523). Islamistiske terroranslag i London og i den egyptiske feriebyen Sharm-el-Sheikh var viktige grunner til det, men også forhøyet terrorfrykt etter flere hendelser i nyere tid, som en stor terrorhendelse i Spania året før og stadige anslag i Midtøsten, spesielt mot utenlandske borgere. Igjen handlet det om hvor hen det var trygt eller ikke trygt å reise. ⁸⁶ Uforutsigbarheten ble framhevet: «Fienden er usynlig helt til han plutselig angriper og detonerer sine bomber. Men bak det hele ser vi omrisset av terrornettverket Al Qaida.» ⁸⁷ I flere land ble skjerpet antiterrorlovgivning innført eller diskutert, men i Norge handlet denne debatten ofte om fare for reduserte demokratiske rettigheter. ⁸⁸ I tillegg til slike oppslag kom diskusjonen om mediens eventuelle betydning for den økende terrorismen. *Aftenposten* bidro inn i diskusjonen ved å presentere følgende – motsatte – posisjoner i en nyhetsartikkel som diskuterte mediedekningen av terrorisme: På den ene siden at terrorister iscene-

TV-bildene med flyene som braste inn i tvillingtårnene i World Trade Center i forbindelse med terrorangrepet 11. september 2001, fikk massiv medieoppmærksomhet. Foto AP: <https://www.flickr.com/photos/rudis323/42995258670/>

setter «hendelser som er skreddersydd etter journalistenes nyhetskriterier» og «at moderne internasjonal terrorisme er umulig uten media», men på den andre siden at «virkningen av å tie heller ville bli flere og hyppigere terroraksjoner for at terroristene skal nå igjennom nyhetsmuren».⁸⁹

Utover terroromtalen i «topp-måneder» er det noen eksempler til som er verdt å nevne, fordi de representerer *tradisjonell* bruk av nærhetskriteriet. Det første eksempelet er fra 2008, da terrorangrepet mot et hotell i Kabul ble mye omtalt.⁹⁰ På dette hotellet var utenriksminister Jonas Gahr Støre med følge, inkludert presse, og der ble journalist Carsten Thomassen i *Dagbladet* skutt og drept. I alt 157 saker i materialet handler om ham, hvorav 100 fra 2008. Her var nærhetskriteriet helt tydelig oppfylt, med kjente nordmenn helt inne i hendelsens episenter. I den nye terrordekningsssituasjonen ser vi imidlertid at denne saken ikke på langt nær når opp. Tvert imot framstår 2008 som et år med beskjeden terrordekning.

I sum for årene 2011–2013 er antallet terroroppdrag naturlig nok massivt. Dette var da terroren rammet Norge. Angrepene på Utøya og i Regjeringskvartalet, rettet mot norske politikere, begått av en nordmann, ga maksimal uttelling etter nærhetskriteriet.⁹¹ Mange av disse sakene appellerte til norsk samhold og humane verdier i vårt samfunn og handlet om å håndtere sorgen, mens andre rettet kritikk mot både ansvarlige myndigheter, politiet og pressen. Dekningen av 22. juli i norske medier er ellers behørig behandlet andre steder.⁹² Mer overraskende er det at når vi ser på mediedekningen måned for måned, kommer ikke juli (N=407) eller august (N=431) 2011 med blant de aller høyeste nyhetstoppe.

Desember 2010 (N=563) peker seg imidlertid ut. Militante islamister ble pågrepet for å planlegge anslag henholdsvis mot London-børsen og mot den danske avisa *Jyllands-posten*, en terrorcelle ble avslørt i Marokko, en selvmordsbomber sprengte seg selv i Stockholm, og PST advarte om at islamistisk terror kunne ramme Norge også.⁹³ Uforutsigbare trusler om vold rykket nærmere. Her kan nærhetskriteriet sies å skape uro av typen «jeg er kanskje ikke så trygg der jeg bor og ferdes som jeg trodde». At Norge et halvt år senere skulle bli rammet av høyreekstrem vold, var det imidlertid intet forvarsel om.

November 2015 er neste nyhetstopp (N=718). Nyhetsbildet denne måneden var sterkt preget av seks koordinerte islamistiske terroranslag i Paris, der til sammen 130 mennesker mistet livet. IS, som nå var organisasjonen mesteparten av den islamistiske volden ble knyttet til, tok på seg ansvaret. I bakkant av angrepene innførte Frankrike unntakstilstand, der politiet drev en omfattende jakt på mulige terrorister.⁹⁴ Samtidig ble det kjent at Al Qaida trolig sto bak angrepet mot det franske satire-magasinet *Charlie Hebdo* i januar samme år.⁹⁵ «Je suis Charlie» (jeg er Charlie) ble et viktig slagord for å markere støtte til ytringsfriheten⁹⁶, et sentralt aspekt ved den (ny)liberale ordenen. Resten av måneden handlet mange nyhetsoppslag om en internasjonal samordnet kamp mot IS som også Tyrkia og Russland sluttet seg til, etter selv å ha opplevd terrorangrep med mange drepte.⁹⁷

I samtiden ble 2015 omtalt som et fryktelig år.⁹⁸ Tallet på drepte i terrorangrep i OECD-landene var mer enn seksdoblet sammenliknet med året før. 21 av de 34 OECD-landene opplevde minst ett terroranslag i løpet av 2015. Den dramatiske økningen ble knyttet til angrep iverksatt eller inspirert av ekstremistgruppen IS, som hadde blitt en global trussel, meldte *NTB* i 2016.⁹⁹ Mens nærhetskriteriet tidligere først og fremst var knyttet opp til nærhet rent geografisk og gjerne nasjonalt, kan det dermed synes som at nærhetskriteriet i mediene etter hvert handlet vel så mye om nærhet i form av konsekvenser (skjebnefellesskap) og nærhet i form av kultur. At «OECD-land» ble brukt som kategori, er ett eksempel på en innramming av kulturelt og politisk fellesskap og med det et sterkere konsekvensfellesskap når flere allierte rammes av anslag fra det som ble åpent omtalt som en felles fiende. Om den forente kampen mot IS ikke direkte ble forstått som «clash of civilisations», ble den omtalt som en kamp mellom ulike verdisett, som her: «Vår vestlige sivilisasjon er et ektefødt barn av Voltaire og den franske revolusjon, våre frihetsidealer kan ingen terrorist skyte ned.»¹⁰⁰

Den siste nyhetstoppen vi skal se på, var i mars 2016 (N=563). Denne nyhetstoppen inneholder en diskusjon om høyreekstrem vold og soloterrorisme i bakkant av 22. juli-terroren i Norge.¹⁰¹ I tillegg inntraff en rekke terrorangrep denne måneden med til sammen et stort antall drepte og skadde. En fellesnevner er at de var rettet mot steder der folkemengder var samlet: hoteller i Elfenbenskysten, en handlegate og en busstasjon i Tyrkia, feriemål i Tunisia, en fotballkamp i Irak, en familiepark i Pakistan, t-banen og en flyplass i Belgia.¹⁰² Av disse anslagene fikk det som fant sted i Belgia mest omtale. To selvmordsbombere detonerte bomber på flyplassen rett utenfor Brussel og en tredje på et tog på tur ut av det europeiske kvarteret i Brussel. At dette fikk mest oppmerksomhet, kan dermed forklares med det geografiske nærhetskriteriet (nærmest oss på kartet), men samtidig også med det symbolske fellesskapet i kampen mot terror, også reflektert av appeller fra ledende politikere.¹⁰³ Et lyspunkt i det hele, og et eksempel på klasisk bruk av nærhetskriteriet: *Nordlys* meldte at en stor delegasjon med fotball-ungdom fra Tromsø til alt hell forlot Brussel dagen før det smalt.¹⁰⁴ Både disse terroranslagene og de fleste terroranslagene som det ble rapportert om, ble knyttet til IS, mens et større angrep i Ankara ble knyttet til PKK.¹⁰⁵

Som vi var inne på, inneholder materialet også meningsytringer både om «krigen mot terror» og om medienes dekning av terrorisme. *Nordlys* representerte en kritisk røst til «krigen mot terror» helt fra starten av, i den forstand at dette markerte redaksjonens hovedlinje, og denne linjen ble i stor grad videreført.¹⁰⁶ Senere gikk mer av opinionen i denne retning. I 2008, etter drapet på *Dagblad*-journalist

Bildetekst: Oslo, juli 2011. Blomsterhavet i Oslo sentrum ble forstått som folkets spontane melding om hvordan angrepet 22. juli skulle møtes. På høyre del av bildet ser vi TV-reportere i aksjon. Foto: Astrid Marie Holand.

Thomassen, kunne man lese følgende i *Aftenposten*: «'Krigen mot terror' virker mer som en fiasko enn som frelse, som om terrorismen vokser jo mer vi slåss for å bekjempe den.»¹⁰⁷ At mediene tar på seg et ansvar gjennom det verdensbildet de selv tegner opp, ble også påpekt. Eksempelvis i en kronikk fra 2016, der to psykologer etterlyste et mer bevisst kollektivt ansvar i mediene. De beskrev situasjonen som «et ordskifte og en mediedekning badet i terrorbilder» som mest av alt spredte frykt, og dermed tjente terroristenes sak, uansett hvem de var.¹⁰⁸

Bildet av en verdensorden under angrep

Utgangspunktet for denne artikkelen er en studie av terrordekningen i et utvalg norske aviser i årene 1989–2019, sett i lys av datidens sikkerhetspolitiske situasjon. Den kalde krigen syntes å være over, det vestlige liberale demokratiet var tilsynelatende den seirende samfunnsformen, demokratiet var på frammarsj i Øst-Europa, Afrika og Asia. USAs hegemoni syntes å være befestet og representerte dermed «den etablerte ordenen», der hele verden skulle bli en multikulturell «global landsby». Imidlertid fantes krefter både utenfor og innenfor som var rasende motstandere av denne ordenen. Derfor er det viktig å se på hvordan eventuelle terrortrusler ble omtalt i norske medier i denne «dype fredens» periode, og å se mengden og vinklingen av *terroroppdrag* opp mot forekomsten av *terroranslag* i samme periode. Det gjorde vi, ut fra en hypotese om at den etablerte ordenen også omtalt som *det unipolare øyeblikket* var i ferd med å slå sprekker, også innenfra.

Vi forventet å finne gjenklang av at den sikkerhetspolitiske situasjonen ble mindre oversiktlig og mindre forutsigbar i løpet av de 31 årene vi så på, og våre funn synes å støtte opp om en slik antakelse. Et hovedfunn er at omfanget av terroroppdrag i mediene vi så på, var så ulikt, henholdsvis før og etter 2001, at det er naturlig å betrakte dette som to forskjellige nyhetssituasjoner, med ulike nyhetsterskler.

Det som dermed gjenspeiles, er at ulike terrorhandlinger hadde ulik nyhetsverdi, og at nyhetsverdien også endret seg over tid. Særlig så separatistisk terrorisme innad i Europa ut til å ha fallende nyhetsverdi, mens terroranslag i mer fjerntliggende strøk kunne få økt nyhetsverdi.

Hva mediedekningen *ikke* reflekterer, er interessant i så måte. Mediedekningen gjenspeiler verken at Vest-Europa var hardere rammet av terror under den kalde krigen, eller at mesteparten av terrorhendelsene etter den kalde krigen fant sted i noen få land, i helt andre deler av verden. Disse forholdene skulle ikke tilsi økt søkelys på terrorisme fra norske medier. Et annet overordnet trekk er imidlertid at Vestens kamp mot anti-liberale strømninger fra islamistisk hold gir ekstra høy nyhetsverdi gjennom hele perioden. Tidlig i perioden reflekteres dermed en oppfatning av at dette var den eneste store politiske ideologiske utfordringen som gjensto etter kommunismens fall.

I nyhetssituasjonen som kjennetegner den første perioden, 1989–2001, var terroraksjoner utført av europeiske separatister eller knyttet til Israel–Palestina-konflikten etablerte farer som man forventet ville blusse opp fra tid til annen, og som da fikk en viss nyhetsdekning. Men selv i denne perioden var det aksen liberalisme versus islamisme som dominerte i de månedene der terrordekningen var aller mest omfattende. Eksempelet fra 1998 der angrep på USAs ambassader i MENA-regionen overskygget det verste angrepet i nord-irsk historie, viste flere aspekter ved dette. Sistnevnte var en lokalisert, velkjent og endog avtakende konflikt. Førstnevnte var en globalisert, uventet og en eskalerende konflikt som involverte elitenasjonen USA, og dessuten inneholdt et personifisert fiendebilde: Osama bin Laden. Til sammen ga dette svært høy nyhetsverdi. Senere ble hendelsene også sett som forvarsel på angrepet 11. september.¹⁰⁹

Ved å følge nyhetstopper i materialet vårt, fra 1991, 1998, 2001, 2005, 2010, 2015 og 2016, får vi faktisk en komprimert versjon av medienarrativet om kampen mot terror, oppsummert gjennom terroroppslag i våre utvalgte medier. Opptakten så vi allerede tidlig i perioden. Saddam Hussein, senere Al Qaida og IS oppfordret til global hellig krig, og gjennom den vestlige verdens medlemskap i NATO ble også kampen mot terrorisme en internasjonal kamp.¹¹⁰ Etter 11. september 2001 krevde USA at resten av verdens land måtte stå sammen i kampen mot terrorisme, en sterk appell til felles innsats og dermed samtidig til kulturelt fellesskap. Gjennom Norges rolle som alliert underbygges USAs sentrale plass i norsk offentlighet. Dette reflekteres også i hyppig omtale av topp-politikere fra USA. Eksempelvis var president Bush en av de mest omtalte personene i materialet.

Vi ser naturlig nok et visst samsvar mellom forekomsten av terrorhandlinger og mediedekningen, men samtidig ser vi at *nærhetskriteriet* forklarer hvorfor noen saker får særlig stor oppmerksomhet. Materialet viste at terroroppslagene ble særlig mange når islamistisk vold rammet Vesten. Dette viste at geografisk nærhet fortsatt gjaldt som nyhetskriterium, men samtidig at det handlet like mye om kulturell og politisk nærhet, om skjebnefellesskap og kamp for felles vestlige verdier. Her er det nærliggende å tenke at krigen mot terror, og en slags «oss versus dem», bidro til at hendelser langt borte også ble vinklet som relevante. I et medienarrativ kan det fort bli til «det godes kamp mot det onde», noe som er en kraftig appell til kulturell nærhet og skjebnefellesskap. Slike funn viser at den internasjonale dimensjonen i trusselbildet ble mer framtrædende, og at det ble reflektert i nyhetsdekningen også i Norge.

Det så vi demonstrert ved at omfattende angrep i England (2005), Frankrike (2015) og Belgia (2016) fikk massiv nyhetsomtale. Det underliggende budskapet var at terroren rykket nærmere, også i geografisk forstand, men like mye at den kunne ramme hvor som helst. Terrorangrep ble rettet mot sivile, på steder som før var ansett som trygge, og der nordmenn med sannsynlighet ferdes og kunne bli rammet, som konserter, gågater eller flyplasser.¹¹¹ Det å være sivilist i fredstid garanterte dermed ikke lenger vern mot å bli offer for militarisert vold, noe som bekrefter beskrivelser av kjennetegn ved nye former for krigføring.¹¹²

Kampen mot terror har – i tillegg til et eksplisitt mål om å «få has på» terroristene, i stor grad handlet om å innføre demokrati utenfra, med tvang om nødvendig, for derigjennom å kunne etablere den «demokratiske freden». Som vist inntok mediene i utvalget ulike standpunkter til USAs krig mot terror i 2001.

Demokrati lot seg imidlertid ikke innføre over natten.¹¹³ Kampen mot terror ble langvarig, kostbar og tok mange menneskeliv.¹¹⁴ Osama bin Laden ble drept i 2011, IS ble formelt erklært nedkjempet av USA i 2017 og har måttet oppgi viktige landområder i Irak og delvis Syria. Likevel har det vist seg å være en feilvurdering å tro at terrorisme med dette er nedkjempet. IS utgjør fortsatt en internasjonal sikkerhets-trussel, sammen med Al Qaida og andre jihadistiske grupperinger.¹¹⁵

Av materialet så vi altså at noen former for terrorisme ble omtalt mer enn andre. Det var den organiserte islamistiske trusselen utenfra som forårsaket de virkelig store nyhetstoppene i norsk offentlighet i 1989–2019. Høyreekstrem vold var ikke på radaren i samme omfang, selv ikke etter 22 juli. Terrordekningen i 2011–15 inneholder riktignok et stort antall saker om 22. juli, rettsaken og etterdønninger. Manifestet og tankegodset til gjerningsmannen fikk blant annet en del fokus. Her ga han uttrykk for sin motstand mot multikulturalismen, hevdet at Europa ville oppleve borgerkrig de neste 60 årene, og dro veksler på både Eurabia-teorien og Huntingtons sammenstøt mellom sivilisasjoner.¹¹⁶ I tillegg vektla gjerningsmannen betydningen av Europas kristne kulturarv, som han mente var i ferd med å bli ødelagt.¹¹⁷ Disse tankene ble imidlertid i stor grad tilskrevet en enkeltpersons villfarelse og mulige galskap, og det var lite fokus på høyreekstremistiske grupperinger eller individer i mediebildet for øvrig. I ettertid påpekes det at de dypere debattene om polarisering i samfunnet, som kunne forventes etter 22. juli, ikke ble tatt.¹¹⁸

Soloterrorisme forekom flere ganger i perioden 2011–19, i Norge og ellers i Europa, med både erklært islamistisk og erklært høyreekstrem forankring.¹¹⁹ Oppmerksomheten rundt høyreekstrem terror økte først etter flyktningestrømmen fra Syria i 2015–2016, og etter at asylmottak i Sverige og Tyskland ble satt i brann.¹²⁰ Til tross for at det ble uttrykt en viss bekymring for framveksten av antiliberaler krefter innad i Vesten, var det først da en soloterrorist angrep Christchurch-moskeen i New Zealand i 2019, og inspirerte en norsk høyreekstremist til å utføre et terrorangrep mot Al Noor Moskeen i Bærum samme år, at PST tok inn høyreekstremisme i sine trusselvurderinger.¹²¹

Tilbake til hypotesen vår om sprekker i en etablert verdensorden, er det så klart terrorangrepene 11. september 2001 og 22. juli 2011 – og omtalen av disse – som peker seg ut. Disse anslagene representerer henholdsvis et overraskelsesangrep utenfra og et overraskelsesangrep innenfra. *Vantro* er en dekkende samlebetegnelse for det som preger den første nyhetsdekningen av begge disse to hendelsene. Ingen hadde trodd at noe slikt kunne finne sted i «den dype fredens» tid, og i ettertid ble det gitt mye oppmerksomhet til hva som kunne forhindre at det gjentok seg.

Dermed ser vi samtidig at de terrorangrepene som framstår med høyest nyhetsverdi i dette materialet, er de som kunne rokke den etablerte ordenen i dens grunnvoller, og dermed reise spørsmål om *det unipolare øyeblikket* var over. I sin samtid ble de likevel vurdert til å være forbigående fenomener som hadde sin forankring i en liten gruppe fundamentalistiske individer – det være seg først og fremst jihadisme, men senere også høyreekstremisme. Begge deler skulle møtes med mer demokrati og mer liberalisme, uten at mer dyptliggende årsaker ble adressert. Først i slutten av perioden kom det tydeligere signaler om at Vesten med USA i spissen og det liberale demokratiet i større grad utfordres, så vel utenfra som innenfra. Etter 2019 har dette blitt enda tydeligere.

Mye har blusset opp i etterkant av covid-19. Politiske strømninger i flere land inneholder sterk kritikk av multikulturalisme og den globale nyliberalismen, og målbærer en misnøye med status quo. Et tydelig signal var stormingen av kongressen i USA 6. januar 2021. Tilbake i dagens situasjon vitner i tillegg Russlands militære intervensjon i Ukraina i 2022, sammen med Hamas' terrorangrep på Israel i oktober

2023 og den massive motoffensiven, om at den liberale verdensordenen og USAs hegemoni nå for alvor er truet, og at vi nå isteden ser en multipolar verden. Trettiårsperioden sett under ett vitner imidlertid om at 11. september 2001 og hendelsene etterpå var de første signaler om at den USA-dominerte verdensordenen kom til å slå sprekker, og at *det unipolare øyeblikket* og dermed også *den dype freden* egentlig bare varte i litt over ti år.

Noter

- 1 Gleditsch 2016
- 2 Hhv. Tamnes 2015 og Krauthammer 1990
- 3 Lindholm 2022; Holand og Ellingsen under arbeid.
- 4 Bøkene *The Better Angels of Our Nature* (Pinker 2011), *Mot en fredeligere verden* (Gleditsch 2016), og *Factfulness* (Rosling 2018) er eksempler på det.
- 5 Porsdam 2004
- 6 Nye og Welch 2017
- 7 Huntington 1991
- 8 Baylis, Smith og Owen 2017
- 9 Ellingsen 2004; Eriksen 2008
- 10 Porsdam 2004
- 11 Krauthammer 1990
- 12 Østhagen 2021
- 13 Tamnes 2015
- 14 Mudde 2017
- 15 Ravndal og Bjørge 2018; Mudde 2017
- 16 Stiglitz 2017
- 17 Norris and Inglehart 2019
- 18 Se for eksempel Barber 1995; Fukuyama 1989; Huntington 1993; Mearsheimer 1990; Mueller 1989; Kaplan 1997; Kennedy 1994.
- 19 Huntington 1993; 1996
- 20 Fukuyama 1989; 1992
- 21 Helseth 2007; Egeberg 2017; Ottosen 2019
- 22 Thune 2003
- 23 Ottosen 2019
- 24 Heier, Kjøberg og Rønnfeldt 2014
- 25 Doyle 1986
- 26 Hegre mfl. 2001; Ellingsen 2005
- 27 Ellingsen 2005
- 28 Gleditsch, Christensen og Hegre 2007
- 29 Stormoen og Knudsen 2021; Diamond 2015; Levitsky og Ziblatt, 2015
- 30 Heier, Ottosen og Tvedt 2019
- 31 Eide 2011; Abushouk 2016
- 32 *Global Terrorism Index (GTI)* 2019
- 33 VG, 29. januar 2018
- 34 NRK, 5. februar 2018
- 35 Bunde mfl. 2018
- 36 Frølich 2018; Rosling 2018
- 37 Reiner mfl. 2000; Rosling 2018
- 38 Handgaard, Simonsen og Jensen 2013; Bjerke 2009; Bjerke 2011
- 39 Eide og Simonsen 2009: 19
- 40 Brurås 2012: 27–8; Handgaard, Simonsen og Steensen 2013: 43–58; O'Neill & Harcup 2009
- 41 Handgaard, Simonsen og Steensen 2013; Njaastad 2004; Njaastad 2012; Lindholm 2022
- 42 Galtung og Ruge 1965: 64–91

- 43 Galtung og Ruge 1965
- 44 Galtung 2002: 267
- 45 Njaastad 2012; Njaastad 2004: 39–42; Handgaard, Simonsen og Steensen 2013
- 46 Nossek 2004; Ottosen 2013
- 47 Engan 2016
- 48 Eide og Simonsen 2009
- 49 Sacco og Bossio 2015
- 50 Nordenhaug og Engene 2009
- 51 Hernes 1977
- 52 Njaastad 2004. Medienes nyhetskriterier har også andre implikasjoner som vi ikke skal gå nærmere inn på her. Ulike politiske og/eller militære organisasjoner har sin egen mediestrategi, der vanlige mediers nyhetskriterier er godt kjent og dermed kan anvendes til å skaffe ønsket medieomtale. Både forskere og mediene selv har avdekket at mediene iallfall for noen år tilbake hadde relativt lav beredskap på dette området, norske medier intet unntak, jf. Ottosen 2018; Ottosen og Rudsengen 2018; Ottosen og Øvrebø 2016.
- 53 Kaldor 2005
- 54 Se Matheson og Allan 2009; Seib 2005; Fröhlich 2018
- 55 For å teste representativiteten i mediesøket, gjorde vi tre kontrolløk i Atekst. Ett der vi utelot NTB-materialet, ett der vi kartla forekomstene av søkeordene i én avis (VG) i et lengre tidsrom (perioden 1945–2018, N=71 990), og ett der vi kartla forekomstene i 20 riksdekkende, regionale og større lokale mediehus på både papir og nett, men for et kortere tidsrom (2008–2018, N=217 886). Følgende medier var med: ABC Nyheter, Adresseavisen, Aftenposten, Avisen Agder, Bergens Tidende, Dagbladet, Dagen, Dagsavisen, Folkebladet, Fædrelandsvennen, Harstad Tidende, Klassekampen, Nettavisen, NRK.no, Romsdals Budstikke, Stavanger Aftenblad, Sunnmørsposten, TV2.no, VG, Vårt Land. De overordnede trendene vi da fant, samsvarer med de trendene vi finner i hovedmaterialet innenfor tilsvarende tidsrom.
- 56 START 2022
- 57 GTI 2017
- 58 Engene 1994
- 59 Hegghammer 2016
- 60 GTI 2018
- 61 PST 2019
- 62 Midtøsten-ekspert Hilde Henriksen Waage har framhevet at Norge ikke var en nøytral forhandler i forbindelse med Oslo-avtalene, men snarere løpegutter for Israel. Se Waage 2004.
- 63 Eksempelvis: Aftenposten, 20. januar 1991a og b; NTBtekst, 22. januar 1991; Nordlys, 25. januar 1991; Aftenposten, 26. januar 1991; Nordlys, 28. januar 1991; Aftenposten, 29. januar 1991.
- 64 Eksempelvis: Aftenposten, 23. januar 1991; Aftenposten, 28. januar 1991a og b; NTBtekst, 31. januar 1991a og b.
- 65 Eksempelvis: Aftenposten, 22. januar 1991; NTBtekst, 23. januar 1991; Nordlys, 26. januar 1991. Sistnevnte satte risikoen for islamistisk terror opp mot risikoen for høyreekstrem vold.
- 66 Eksempelvis: VG, 21. oktober 1994a og b; Aftenposten, 21. oktober 1994; NTBtekst, 21. oktober 1994.
- 67 Eksempelvis: VG, 11. oktober 1994; NTBtekst, 11. oktober 1994; Aftenposten, 12. oktober 1994; Nordlys, 24. oktober 1994.
- 68 Eksempelvis: Aftenposten, 19. oktober 1994; VG, 21. oktober 1994c.
- 69 Waage 1996; Waage 2004.
- 70 Eksempelvis: Nordlys, 8. mars 1996; Aftenposten, 9. mars 1996; VG, 9. mars 1996; Aftenposten, 11. mars 1996; Aftenposten, 13. mars 1996; NTBtekst, 13. mars 1996.
- 71 Eksempelvis: Aftenposten, 16. august 1998; NTBtekst, 18. august 1998.
- 72 Eksempelvis NTBtekst, 23. august 1998.
- 73 Eksempelvis NTBtekst, 21. august 1998a.
- 74 Eksempelvis NTBtekst, 21. august 1998b og c; VG, 29. august 1998.
- 75 Eksempelvis: NTBtekst, 21. august 1998d; Aftenposten, 30. august 1998; NTBtekst, 24. august 1998.
- 76 Eksempelvis NTBtekst, 12. september 2001.
- 77 NTBtekst, 19. september 2001.
- 78 Ibid.
- 79 Eksempelvis: Aftenposten, 14. september 2001; Aftenposten, 18. september 2001; Aftenposten, 22. september 2001.
- 80 VG, 12. september 2001.
- 81 Aftenposten, 12. september 2001.

- 82 Nordlys, 20. september 2001. Flere eksempler: Nordlys, 18. september 2001; Nordlys, 22. september 2001.
83 Nordlys, 14. september 2001.
84 Nordlys, 28. september 2001.
85 VG, 30. juli 2005.
86 Eksempelvis: Nordlys, 8. juli 2005; Aftenposten, 24. juli 2005; Aftenposten, 25. juli 2005; VG, 27. juli 2005.
87 VG, 24. juli 2005a.
88 Eksempelvis: VG, 24. juli 2005b; Nordlys, 27. juli 2005; NTBtekst, 27. juli 2005.
89 Aftenposten, 28. juli 2005.
90 NTBtekst, 15. januar 2008; VG, 19. januar 2008.
91 Testsøket som inkluderte flere regionale aviser, viste også at nærhetskriteriet ble anvendt på følgende vis: Aviser vinklet på personer fra hjemstedet/regionen som hadde vært involvert i hendelsene 22. juli.
92 Se f.eks. Retriever 2022.
93 Eksempelvis: NTBtekst, 27. desember 2010a og b; NTBtekst, 29. desember 2010; NTBtekst, 30. desember 2010; Nordlys, 31. desember 2010.
94 Eksempelvis NTBtekst, 16. november 2015.
95 NTBtekst, 14. november 2015.
96 Jakobsen 2016
97 Eksempelvis: NTBtekst, 15. november 2015; Nordlys, 17. november 2015a; NTBtekst, 18. november 2015; NTBtekst, 20. november 2015; NTBtekst, 26. november 2015; NTBtekst, 27. november 2015.
98 Eksempelvis Nordlys, 17. november 2015b.
99 NTBtekst, 16. november 2016, med henvisning til GTI.
100 VG, 16. november 2015.
101 Eksempelvis NTBtekst, 15. mars 2016; NTBtekst, 17. mars 2016.
102 Aftenposten, 14. mars 2016; NTBtekst, 18. mars 2016; NTBtekst, 22. mars 2016a og b; NTBtekst, 25. mars 2016; NTBtekst, 27. mars 2016.
103 NTBtekst, 21. mars 2016; NTBtekst, 22. mars 2016c-g.
104 Nordlys, 23. mars 2016.
105 NTBtekst, 14. mars 2016.
106 Eksempelvis Nordlys, 3. september 2005; Nordlys, 10. mai 2011.
107 Aftenposten, 22. januar 2008.
108 Aftenposten, 12. august 2016.
109 Se National Commission on Terrorist Attacks Upon United States 2004.
110 jf. Ellingsen 2005.
111 Bruckberger 2018
112 Kaldor 2005
113 Hegre mfl. 2001
114 GTI 2019
115 Hegghammer 2021
116 Bangstad 2017
117 Jupskås 2012
118 Retriever 2022; Ezzati 2024
119 Nesser 2018
120 GTI 2017
121 PST 2019

Kilder og referanser

Litteratur

- Abushouk, A.I. (2016), The Arab Spring: A Fourth Wave of Democratization? *Domes*, 25: 52–69.
<https://doi.org/10.1111/dome.12080>
- Allern, S. (2002). «Journalistic and Commercial News Values: News Organizations as Patrons of an Institution and Market Actors». *Nordicom Review* 1(2), 137–152.
- Bangstad, S. (2017). *Anders Behring Breivik and the Rise of Islamophobia*. Zed Books.
- Barber, B. (1995). *Jihad vs. McWorld*. New York: Ballentine Books.
- Baileys, J., Smith, S. & Owen, P. (2017). *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press.
- Brinson, M. E. & Stohl, M. (2012). «Media Framing of Terrorism: Implications for Public Opinion, Civil Liberties, and Counterterrorism Policies». *Journal of International and Intercultural Communication* 5(4), 270–290. DOI: [10.1080/17513057.2012.713973](https://doi.org/10.1080/17513057.2012.713973)
- Bjerke, P. (2009). *Refleks eller refleksjon. En sosiologisk analyse av journalistisk profesjonsmoral*. PhD-avhandling. Oslo: Høgskulen i Volda/Universitetet i Oslo.
- Bjerke, P. (2011). *Journalistikkens vekst – og fall? Om journalistisk profesjonsmakt*. Kristiansand: IJ-forlaget/Cappelen Damm AS.
- Bruno S. F. & Rohner, D. (2006). *Blood and ink! The common interest game between terrorist and the media*. https://papers.ssrn.com/Sol3/papers.cfm?abstract_id=900353
- Brurås, S. (red.) (2012). *Nyhetsvurderinger. På innsiden i fem redaksjoner*. Oslo: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Bunde, T., Carr, R., Erber, C., Flitti, J., Franke, B., Maderspacher, Q., Oroz, A., Wittek, K. (2018). *Munich Security Report 2018: To the Brink – and Back?* Munich: Munich Security Conference, February 2018, <https://doi.org/10.47342/MXPT7760>
- Carruthers, S.L. (2011). *The Media at War*. New York: Palgrave Macmillan.
- Diamond, L. (2015). Is democracy in decline? I *In Search of Democracy*, s. 76–100. Routledge.
- Doyle, M. (1986). Liberalism and world politics. *American political science review*, 80(4): 1151–1169.
<https://doi.org/10.2307/1960861>
- Eide, E. og Simonsen, A.H. (2009). *Dekke verden!* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Eide, E.B. (2011). Arabisk vår og arabisk høst–noen refleksjoner. *Internasjonal politikk*, 69(4), 687–694.
- Ellingsen, T. (2004). Globalisering og kultur, i May Thorset red. (2004). *Globalisering og etikk*, skriftserie nr. 4. Program for anvendt etikk, NTNU.
- Ellingsen, T. (2005). *Sivilisasjonskonflikter*, kap. 9 i Bjørn Erik Rasch red (2005). *Islamistisk terrorisme*. Oslo: Pax.
- Engene, J.O. (1994). *Europeisk terrorisme – vold, stat og legitimitet*. Bergen: TANO
- Eriksen, T.H. (2008). *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ezzati, R.T. (2024). «Fellesskap i krise». *Midtnorsk debatt*. Adressa.no, 17.05.2024. Hentet 21.05.2024 fra [Fellesskap i krise - adressa.no](https://www.adressa.no/fellesskap-i-krise)
- Frøhlich, R. (red.) (2018). *Media in War and Armed Conflict. Dynamics of Conflict News Production and Dissemination*. USA: Routledge.
- Fukuyama, F. (1989). «The End of History?» *The National Interest*, (16): 3–18.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Gaddis, J.L. (1992). «The Cold War, the Long Peace, and the Future». *Diplomatic History* 16 (2): 234–246.

- Galtung, J. og Ruge, M.H. (1965). «The Structure of Foreign News». *Journal of Peace Research* 2(1): 64–91. <https://www.jstor.org/stable/423011>
- Gleditsch, N.P. (2016). *Mot en fredeligere verden*. Oslo: Pax.
- Gleditsch, N.P., Christiansen, L.S. og Hegre, H. (2007). Democratic jihad? Military intervention and democracy. *Military Intervention and Democracy* (June 1, 2007). *World Bank Policy Research Working Paper* (4242).
- Global Terrorism Index (2017). *Measuring and understanding the impact of Terrorism*. Institute for Economics and Peace.
- Global Terrorism Index (2018). *Measuring and understanding the impact of Terrorism*. Institute for Economics and Peace.
- Global Terrorism Index (2019). *Measuring and understanding the impact of Terrorism*. Institute for Economics and Peace.
- Handgaard, B., Simonsen, A.H., og Steensen, S. (2013). *Journalistikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hegghammer, T. (2016). «The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View». *Perspectives on Terrorism* 10(6), 156–170. <https://www.jstor.org/stable/26297715>
- Hegghammer, T. (2021). Resistance is futile: The war on terror supercharged state power. *Foreign Affairs*, 100, 44.
- Hegre, H., Ellingsen, T., Gleditsch, N.P. og Gates, S. (2001). Towards a Democratic Civil Peace? Democracy, Democratization and Civil War 1816–1992', *American Political Science Review* 95(1), 33–48. <https://doi.org/10.1017/S0003055401000119>
- Heier, T., Kjølberg, A. og Rønnfeldt, K. (2014). *Norge i internasjonale operasjoner. Militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heier, T., Ottosen, R., og Tvedt, T. (2019). *Libya: Krigens uutholdelige letthet*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Hernes, G. (1977). «Det medievidde samfunn». *Samtiden* (1), 1–14.
- Hojjer, B., Nohrstedt, S.A. og Ottosen, R. (2002). «The Kosovo War in the Media – Analysis of a Global Discursive Order». *Conflict & Communication* 1(2), 1–18.
- Holand, A.M. og Ellingsen, T. (2024). Velkommen til krigsskueplassen. Narrativer i nyhetsmedia og sosiale medier omkring Russland-Ukraina krigen 2022, under arbeid.
- Huntington, S.P. (1991). *The Third Wave*. Norman: Oklahoma University Press.
- Huntington, S.P. (1993). «The Clash of Civilizations?». *Foreign Affairs* (3), 22–49.
- Huntington, S.P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Jakobsen, K.A. (2016). *Etter Charlie Hebdo. Ytringsfrihetens krise i historisk lys*. Oslo: Cappelen Damm.
- Jupskås, A.R. (2012). Et forsøk på å begripe det ubegripelige: tolv perspektiver på 22. juli. *Akademiske Perspektiver på 22. juli*, 11–28.
- Kaldor, M. (2005). «Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror». *International Politics* 42(4), 491–498. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ip.8800126>
- Kaplan, R. (1997). *The Ends of the Earth: From Togo to Turkmenistan, from Iran to Cambodia, a Journey to the Frontiers of Anarchy*. New York: Random House.
- Kennedy, P. (1994). *The Rise and Fall of Great Powers*. New York: Random House.
- Krauthammer, C. (1990). The unipolar moment. *Foreign Affairs*, 70 (1), 23–33. <https://doi.org/10.2307/20044692>
- Levitsky, S. og Ziblatt, D. (2019). *How democracies die*. London, UK: Crown.
- Lindholm, M. (2022). *Makt og journalistikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Matheson, D. og Allan, S. (2009). *Digital War Reporting*. Malden, Massachusetts: Polity Press.
- Mearsheimer, J. (1990). «Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War». *International Security* 15(1), 5–56. <https://doi.org/10.2307/2538981>
- Mueller, J. (1989). *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War*. New York: Basic Books.
- Mudde, C. (2017). *The far right in America*. London, UK: Routledge.
- National Commission On Terrorist Attacks Upon the United States (2004). *The 9.11 Commission Report. Final report of National Commission On Terrorist Attacks Upon the United States*. Executive Agency Publications. Washington DC: US Government.
- Nesser, P. (2018). *Islamist terrorism in Europe*. New York: Oxford University Press.
- Njaastad, O. (2004). *TV-journalistikk – bildenes fortellerkraft*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Njaastad, O. (2012). *Nyhetsjournalistikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nordenhaug, I. og Engene, J.O. (2009). *Norge i kamp mot terrorisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nossek, H. (2004). «Our News and their News: The Role of National Identity in the Coverage of Foreign News». *Journalism*, 5(3), 343–368. <https://doi.org/10.1177/1464884904044941>
- O'Neill, D. og Harcup, T. (2009). «News Values and Selectivity». Kap 12 i Wahl-Jorgensen, K. og Hanitzsch, T. (red.). *The Handbook of Journalism Studies*. Taylor Francis.
- Norris, P. og Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press.
- Nye, J.S. og Welch, D.A. (2017). *Understanding Global Conflict and Cooperation. Introduction to Theory and History*. 10th edition. Pearson.
- Ottesen, R. og Eide, E. (2013). *Den lengste krigen. Mediedekningen av krigen i Afghanistan*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Ottosen, R. (2018). Mediene må bidra til en opplyst samtale om vår sikkerhetspolitikk. *Norsk Medietidsskrift* 25(1), 1–6. <https://doi.org/10.18261/issn.0805-9535-2018-01-05>
- Ottosen, R. og Rudsengen, B: Ambivalent og historieløst? Norske avisers dekning av norsk militær nærvær i Irak og Syria. *Internasjonal Politikk* 76(3), 159–182. <https://doi.org/10.23865/intpol.v76.658>
- Ottosen, R. og Øvrebø, S. (2016). Who's to Blame for the Chaos in Syria? The Coverage of Syria in *Aftenposten* with Libya as Doxa. I: *Journalism in conflict and post conflict conditions. Worldwide perspectives*. Nordicom 2016. ISBN 9789187957246, s. 63–80.
- Pinker, S. (2011). *The Better Angels of our Nature*. New York, NY: Viking.
- Porsdam, H. (2004). Fra Pax Americana til Lex Americana? En diskussion af dansk retliggørelse som en påvirkning fra USA. *Den danske Magtudredning*. Århus: Aarhus Universitet.
- PST (2019). *Nasjonal trusselvurdering 2019*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste.
- Ravndal, J.A. og Bjørge, T. (2018). Investigating terrorism from the extreme right: A review of past and present research. *Perspectives on Terrorism*, 12(6), 5–22.
- Reiner, R., Livingstone, S. og Allen, J. (2000). «No more happy endings? The media and popular concern about crime since the second world war». I Hope, T. and Sparks, R., (red.), *Crime, Risk and Insecurity: Law and Order in Everyday Life and Political Discourse*, s. 107–126. London: Routledge.
- Retriever (2022). *Mediedekningen av 22 juli. En analyse av norske mediers dekning av terrorangrepene som rammet Norge 22. juli 2011*. Oslo: Fritt Ord.
- Rosling, H. og Rosling, O. (2018). *Factfulness: Ten Reasons We're Wrong About the World –and Why Things Are Better Than You Think*. New York: Flatiron Books.

- Sacco, V. og Bossio, D. (2015). «Using social media in the news reportage of War & Conflict: Opportunities and Challenges». *The Journal of Media Innovations* 2(1), 59–76. <https://doi.org/10.5617/jmi.v2i1.898>
- Seib, P. (red.) (2005). *Media and Conflict in the Twenty-First Century*. New York: Palgrave Maxmillan.
- START (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism) (2022). *Global Terrorism Database 1970–2020* [data file]. <https://www.start.umd.edu/gtd>
- Stiglitz, J.E. (2017). *Globalization and its discontents revisited: Anti-globalization in the era of Trump*. WW Norton & Company.
- Stormoen, O.M. og Augestad Knudsen, R. (2021). Internasjonal politikk og arven etter 11. september. *Internasjonal Politikk* 79(3), 261–272. <https://doi.org/10.23865/intpol.v79.3396>
- Tamnes, R. (2015). Et lite land i stormaktspolitikken. *Internasjonal politikk*, 73(3), 384–393.
- Thune, H. (2003). *Krigsdansen – Historien om Saddham Husseins fall*. Oslo: Cappelen.
- Østhagen, A. (2021). High North, low politics – Maritime cooperation with Russia in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics* 7(1), 83–100. <https://doi.org/10.17585/arctic.v7.255>
- Waage, H.H. (1996). *Norge – Israels beste venn. Norsk Midtøstenpolitikk 1949–56*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Waage, H.H. (2004). *Peacemaking Is a Risky Business: Norway's Role in the Peace Process in the Middle East, 1993–96*. PRIO Report: 1. Oslo: PRIO.

Mediekilder

Aftenposten

- (1998, 16. august). Verste terrorangrep i Nord-Irlands historie: Uskyldige lurt i døden.
- (1991a, 20. januar). Politi vokter toppolitikkerne.
- (1991b, 20. januar). Washington skjerper beredskapen.
- (1991, 22. januar). Innvandrerskyr for øket norsk rasisme.
- (1991, 23. januar). Terrorfrykt gir rekordfulle tog.
- (1991, 26. januar). Vi mangler lover mot terror.
- (1991a, 28. januar). Folkevett mot terrorfrykt.
- (1991b, 28. januar). Nepperefusjoner for sydenreiser.
- (1991, 29. januar). Frykt for terror.
- (1994, 12. oktober). Nobels fredspris: Fra terrorist til statsmann: – Elsket og forhatt.
- (1994, 19. oktober). Israel i sjokk etter terrorangrep mot buss i hjertet av Tel Aviv: Bombeattentat drepte 15.
- (1994, 21. oktober). Flykaprer tatt i Norge.
- (1996, 9. mars). Oslo-avtalen skal reddes.
- (1996, 11. mars). Toppmøte for fred.
- (1996, 13. mars). Minnes den trygge, kalde krigen.
- (1998, 16. august). Verste terrorangrep i Nord-Irlands historie: Uskyldige lurt i døden.
- (1998, 30. august). Osama bin Laden: Marerittet som ble virkelighet. Den moderne terrorismens gudfar.
- (2001, 12. september). En terror uten grenser vil tenne USAs motstand.
- (2001, 14. september). Norske NATO-bidrag er langt fra avklart.
- (2001, 18. september). Krig før og nå.
- (2001, 22. september). Fryktens dilemma.

- (2005, 24. juli). TERROREN I EGYPT: Blodig nasjonaldag i «fredens by». Minst 88 drept i populært egyptisk feriemål Terroren kan knekke turistindustrien.
- (2005, 25. juli). TERROREN I EGYPT: Skremte nordmenn vil hjem. Dansker og svensker evakueres. 300 norske turister igjen i Sharm-el-Sheikh.
- (2005, 28. juli). - Et skremmende syn på medienes rolle.
- (2008, 22. januar). Felles kamp.
- (2016, 14. mars). Minst 12 drept etter terrorangrep mot hoteller i Elfenbenskysten.
- (2016, 12. august). Terror krever kollektivt ansvar i mediene.

Nordlys

- (1991, 25. januar). Ikke handelsstopp.
- (1991, 26. januar). Golfdiskriminering.
- (1991, 28. januar). Det nye trusselbildet.
- (1994, 24. oktober). Fredsprisen 1994.
- (1996, 8. mars). Fredsprosessen død?
- (2001, 14. september). Norge til krig?
- (2001, 18. september). Terror 2-2.
- (2001, 20. september). Terror-folkeretten.
- (2001, 22. september). Krigen mot terror kan gi brudd på menneskerettighetene.
- (2001, 28. september). Rasisme og terror i Europa.
- (2005, 8. juli). Danmark kan bli neste terrormål.
- (2005, 27. juli). Terror eller menneskerett?
- (2005, 3. september). Krigen uten mening.
- (2010, 31. desember). En tale for demokratiet.
- (2015a, 17. november). Kan vi vinne over IS?
- (2015b, 17. november). Blodsporene inn i vår tid.
- (2011, 10. mai). Redselens tiår.
- (2016, 23. mars). Dro hjem fra Brussel et døgn før terrorangrepet.
- NRK (2018, 5. februar). Stoltenberg: – Verden har blitt farligere – NRK Urix – Utenriksnyheter og -dokumentarer.

NTBtekst

- (1991, 22. januar). USA holder Saddam ansvarlig for terrorisme.
- (1991, 23. januar). Kommunaldepartementet gransker påstander om diskriminering av muslimer.
- (1991a, 31. januar). Golfen: Saudiarabisk grenseby gjenerobret.
- (1991b, 31. januar). Turistnæringen og flyselskapene ofre for Golf-krigen.
- (1994, 11. oktober). To gamle krigere deler fredsprisen.
- (1994, 21. oktober). Britisk journalist: -Norsk etterretning må ha visst.
- (1996, 13. mars). Internasjonale ledere fordømmer terror i Midtøsten.
- (1998, 18. august). Det virkelige IRA tar på seg ansvaret for Omagh-bomben.
- (1998a, 21. august). Clinton får støtte fra motstanderne.
- (1998b, 21. august). Islam-forsker: USA-bombing øker voldsspiralen.
- (1998c, 21. august). Sterke reaksjoner etter USA-angrep.
- (1998d, 21. august). En ny terrorist-kjendis er født.

(1998, 23. august). USA vil bekjempe terror alene.
(1998, 24. august). USA: Bin Laden knyttet til 18 terrorangrep.
(2001, 12. september). Bush erklærer krig mot terror.
(2001, 19. september). Storebror skjerper blikket.
(2005, 27. juli). Hæren settes inn mot terrorisme i Italia.
(2008, 15. januar). - Falt i tjeneste for friheten.
(2010a, 27. desember). - Terrorcelle avslørt i Marokko.
(2010b, 27. desember). - Ville sprengte London-børsen.
(2010, 29. desember). - Islamister tatt like før angrep i Danmark.
(2010, 30. desember). PST: - Ekstremister kan slå til i Norge.
(2015, 14. november). Forsker: - Angrepene har blitt planlagt lenge.
(2015, 15. november). Kampen mot IS dominerer toppmøte i Tyrkia.
(2015, 16. november). 150 antiterroraksjoner i Frankrike.
(2015, 18. november). Fakta om militærkoalisjonen mot IS i Irak og Syria.
(2015, 20. november). Avis: Stormakter vil erklære krig mot IS.
(2015, 26. november). Putin lover Hollande samarbeid mot IS.
(2015, 27. november). Fakta om luftkrigen mot IS.
(2016, 16. november). Terror-dødsfall seksdoblet i 2015.
(2016, 14. mars). Tyrkia: – PKK-medlemmer sto bak Ankara-angrep.
(2016, 15. mars). Staten frykter ny Brevik blant drapsmannens likesinnede.
(2016, 17. mars). Fakta om Breiviks holdninger.
(2016, 18. mars). Rakettangrep mot Statoil-anlegg i Algerie.
(2016, 21. mars). Erdogan: – Tyrkia er utsatt for en terrorbølge.
(2016a, 22. mars). IS tar ansvar for angrepene i Brussel.
(2016b, 22. mars). Tunisia forlenger unntakstilstand.
(2016c, 22. mars). EU-ledere: – Vi vil stå samlet i kampen.
(2016d, 22. mars). NATO: – Et feigt angrep.
(2016e, 22. mars). Obama: – En påminnelse om at verden må stå samlet.
(2016f, 22. mars). Putin: – Behov for global kamp mot terrorisme.
(2016g, 22. mars). Stoltenberg: – Terrorisme skal ikke ta fra oss friheten.
(2016, 25. mars). – 30 drept i selvmordsangrep nær Bagdad.
(2016, 27. mars). Blodbad i familiepark i Lahore – minst 65 drept

VG

(1994, 11. oktober). – Symbol på terrorisme.
(1994a, 21. oktober). Kaprerens to ansikter.
(1994b, 21. oktober). Jakt i 17 år.
(1994c, 21. oktober). Videomartyr.
(1996, 9. mars). VG mener: Krisetoppmøte.
(1998, 29. august). Muslimer raser mot USA.
(2001, 12. september). Skal hevnes.
(2005a, 24. juli). Sommer i terrors tegn.
(2005b, 24. juli). USA PATRIOT Act.
(2005, 27. juli). Verdens farligste land – terrorekspertens liste.

(2005, 30. juli). Massemedier og masseødeleggelse.

(2008, 19. januar). Døde i tjeneste.

(2015, 16. november). Våre verdier vinner!

(2018, 29. januar). For svake forsvarsbudsjetter.